

סקירה משפטית מרץ 2025

לעשות את הטוב דבר המערכת

אנו נמצאים זמן ארוך, ארוך מדי, בתקופה קשה של מלחמה ושל שכול. אחיותינו ואחינו עדיין כלואים בשבי בלתי נסבל. מה עלינו לעשות? התשובה שאני מבקשת להציע היא: לעשות. לעשות את הטוב. טוב ככל הניתן. בכל מישור של פעילות ועשייה, בתקשורת בין-אישית ובעשייה חברתית. העשייה מחזקת אותנו ומקרינה טוב לסביבה. אני גאה להניח בפניכם תוצר של עשייה במרכז חת לחקר התחרות והרגולציה, פרי עבודה משמעותית של סטודנטיות וסטודנטים נפלאים, בהנחיית. תודה לעמיתי ועמיתות המחקר: ליר אביעוז, שרון גולדשטיין, נועה דדון, יוסף חזן, דנה חן, טוהר עזרא; וכן לחברות מערכת כתב העת מחקרי רגולציה: שחר איזנברג, שי שמאי, שקד אדרי ואופיר דורזיה.

אני בוחרת לפתוח בהצצה אל מעבר לים, בביקורת על מהלך רגולטורי מפתיע שצפוי להשפיע גם על ישראל. כוונתי היא להכרזה של נשיא ארצות הברית על הטלת מכסים בשיעור גבוה על יבוא המגיע לארצות-הברית

מסין, מקסיקו וקנדה. לכאורה, זוהי הכרזה על מלחמה כלכלית; ואמנם, המדינות הנפגעות כבר הגיבו בהטלת מכסים נגדית ובהגשת תלונה לארגון הסחר העולמי. האם אנו עדים לתחילתה של מלחמת סחר עולמית? מכס היה מאז ומעולם כלי של כוח בידי שליטים המבקשים להפגין עוצמה כלפי מדינות המתחרות עמם על השליטה בסחר העולמי. אנגליה האימפריאליסטית זכורה בחקיקת חוקי סחר ימי דרקוניים שהגבילו את תנועת האניות בתעלת למאנש, עד למלחמה הבלתי נמנעת שפרצה בינה לבין הולנד. אלא שמלחמת הולנד-אנגליה אירעה במאה ה-17, ומאז הסחר העולמי הלך והתעצם ודומה שעמו התפתחה גם התובנה לפיה כלכלה גלובלית היא רעיון טוב: הגלובליזציה טובה לפתיחת שווקים לתחרות, תורמת להגדלת מגוון הסחורות והשירותים, וגורמת לירידת מחירים. מדוע אם כן להטיל מכסים?

מכס הוא מס שגובה המדינה על פעילות של יבוא, ובכך היא מייקרת את התוצרת הזרה הנכנסת למדינה. עשויות להימצא לכך הצדקות, כגון שמדינת הייצור יוצרת החצנות שליליות חזקות, כמו ניצול מחפיר של עובדים או זיהום משמעותי של הסביבה. למשל, ארצות הברית טוענת מזה שנים שסין היא מעצמה של תעשייה זולה המפיצה סחורה מזויפת ובכך פוגעת בזכויות קנין רוחני של חברות אמריקאיות ובתמריצים שלהן לחדש וליצור. במקרים כאלה, הטלת מכס עשויה להיתפס

כמהלך מוצדק המאט את התעשייה הפוגענית. הפעם, לפי התקשורת, טראמפ מבקש להשיג יעדים של מיגור הגירה בלתי חוקית ומעבר סמים. הבעיה היא, שה"תרופה" שנמצאה לכך, בדמות הטלת מכסים גבוהים וגורפים, אינה מהווה מענה נקודתי לבעיה כזו או אחרת, והיא עלולה לפגוע באזורים הבריאים. כך, יוקר המחייה צפוי לעלות כתוצאה מהתחזקות התעשייה המקומית בענפים שונים, כמו אנרגיה, מוצרי חשמל ומזון. זאת, משום שההיצע יקטן, התחרות תצטמצם, והיצרנים המקומיים ירימו ראש מונופוליסטי. כך גם עלולה להיפגע התעסוקה המקומית, שהרי היבוא מספק עבודה לא רק ליצרנים בחו"ל אלא גם לשורות של עובדים תומכי יבוא במדינת היעד. הפגיעה היא לא רק מקומית אלא צפויה לחבוק כלכלות לאומיות נוספות, בגלל שרשראות האספקה העולמיות. אם למשל ישראל מייצאת ידע לקנדה, וקנדה מייצרת מוצר מבוסס ידע ששיווקו לארצות-הברית יתייקר, אז גם ישראל תיפגע. ההשפעה על ישראל אמנם אינה מידית ואינה ישירה, אך בטווח הארוך היא בלתי נמנעת.

מאז מלחמת העולם השנייה, אנו עדים למהלכים בינלאומיים של הורדת חסמי יבוא, במטרה לקדם תחרותיות בינלאומית ולהמריץ יזמות גלובאלית. כך נחתמו הסכמי GATT המפורסמים להפחתת מכסים בין מדינות. ארגון הסחר העולמי World Trade Organization הוקם בג'נבה בינואר 1995, וישראל הצטרפה אליו, ממש לפני שלושים שנה. המדיניות המבוטאת במהלכים אלה היא לקדם סחר כלל עולמי ממועט מחיצות מלאכותיות. ואמנם, לפני נתונים של הבנק העולמי, היקף הסחר העולמי גדל בשנים אלה מ-25% ל-60% מהתמ"ג העולמי, בד בבד עם ירידה משמעותית של המכסים משיעור גבוה של 40% לשיעור מינימלי של 4%. כולנו נהנים, הן כצרכנים והן כעוסקים, ממגוון רחב יותר של אפשרויות צריכה ותעסוקה, ייצור וצמיחה. המכס צריך לשמש כלי ויסות לגיטימי ליבוא רק במקרים נקודתיים, בהם מתעורר צורך בהגנה זמנית על תעשייה מקומית או במאבק כנגד תעשיות פוגעניות. ואולם, המדיניות הגורפת שמאמץ עתה הנשיא החדש נראית כמו אסטרטגיה לאומנית המקימה מחדש מחיצות מלאכותיות. האווירה הבינלאומית – משתנית לנגד עיננו, ולא לטובה.

והנה לפניכם. הסקירה המשפטית. אני מקווה שהקריאה תהא מעשירה!

השופטת בדימוס ד"ר איריס סורוקר ראשת מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה

עיצום כספי בסכום מרבי

ביום 30 לאוקטובר 2024 הודיעה רשות התחרות על הטלת עיצום כספי בסך כ-111 מיליון ש"ח על חב' שטראוס וכמיליון ש"ח על חב' משק ויילר, בגין מיזוג שבוצע בניגוד לחוק התחרות הכלכלית וללא הסכמת הממונה. בנוסף הוטלו עיצומים כספיים על נושאי משרה בחברות: כ-600 אלף ש"ח על נושאי משרה בכירים בשטראוס, וכ-150 אלף ש"ח על נושאי משרה בכירים במשק ויילר.

הרקע להחלטה הוא הודעת החברות מיום 21 ליולי 2021 על הסכם מיזוג, שהוגש לאישור רשות התחרות כנדרש בחוק. ואולם ביום 23 לפברואר 2022 הודיעה רשות התחרות על התנגדותה להסכם מחשש לפגיעה בתחרות בשוק הטופו הטרי ובשוק המשקאות הצמחיים הטריים, כתוצאה מחשש לדחיקת מתחרים והעלאת חסמי כניסה.

במסגרת בדיקת הסכם המיזוג עלה שהחברות הסכימו שהחל ממועד החתימה על ההסכם, ולפני קבלת אישור הרשות, משק ויילר תפסיק לעסוק בפיתוח וייצור תחליפים צמחיים למוצרי חלב ללא אישור מראש ובכתב של שטראוס. בכך, לפי הרשות, הפרו החברות את חוק התחרות הכלכלית, שכן הסכימו בפועל על הוצאתה של משק ויילר מתמונת השחקנים בשוק בטרם אישור המיזוג.

הרשות נימקה את החלטתה בכך ששוק המשקאות הצמחיים הטריים הוא שוק ריכוזי שנשלט בנקודת זמן זו בידי תנובה והוא שוק מובחן; כלומר, אין למוצרים הללו תחליפים קרובים: המשקאות העמידים נתפסים כנחותים לעומת הטריים מבחינה בריאותית ומבחינת הטעם. שטראוס ומשק ויילר ראו בשוק זה פוטנציאל לפעילות עסקית ופעלו לקראת כניסה אליו בעתיד. ההסכם עצר את הפעילות של משק ויילר בשוק צומח זה ופגע בתמריץ שלה להתחרות בו בעתיד.

הרשות ציינה שככלל, בתקופת הביניים, התקופה שבין החתימה על ההסכם לבין השלמתו או ביטולו, ניתן לקבוע תנאים המחייבים את החברה הנרכשת לשמור על "עסקים כרגיל" ולא לבצע פעולות חריגות, אך תנאים אלו אינם יכולים להעביר את השליטה בחברה הנרכשת לידי החברה הרוכשת גם לא באופן חלקי. בהסכם בין שטראוס לבין משק ויילר, משק ויילר הוגבלה בתקופת הביניים מלפעול בשוק המשקאות הצמחיים הטריים או להתקדם לכניסה לשוק זה באמצעות השקעות כספיות, והוסיפה והתחייבה לכנות לשטראוס לקבל את הסכמתה בכל פעולה הנוגעת לשוק המשקאות הצמחיים הטריים. תנאים אלו, קבעה הרשות, העבירו את השליטה במשק ויילר לידי שטראוס עוד בטרם אישור המיזוג.

הרשות ציינה שמשק ויילר יכולה הייתה לקדם את כניסתה לשוק בין אם בעצמה ובין אם באמצעות שותף, וגם אם הייתה נשארת "על הגדר", האיום בכניסה של שחקן נוסף יכול ליצור תחרות. עוד הוסיפה הרשות שהתקופה בה משק ויילר נמנעה מלפעול בשוק הפחיתה את האטרקטיביות שלה בפני שותפים עסקיים שיכלו לקדם את כניסתה לשוק וקידמה את שטראוס. כך, התמריץ והיכולת של משק ויילר להתחרות בשטראוס ותנובה נפגע.

באשר לסכום העיצום, הרשות נימקה שלשטראוס יש היסטוריה של הפרות קודמות אשר הביאו להחלטה להחמיר עם החברה. כך, בשנת 2002 החברה נחקרה במסגרת פרשת "קדבורי" ונחשדה בכך שכרתה הסדרים כובלים עם קמעונאים אשר כללו מתן הנחות והטבות תמורת דחיקת מוצרי השוקולד של קדבורי וכך לבלום את התחרות שהחלה להתפתח בשוק מוצרי השוקולד; ובשנת 2021 נחקרה החברה בחשד להסדר כובל ותיאום מחירים עם שופרסל.

בעניין זה, מעניין לעיין בהחלטת הנציבות האירופית מיום 23 למאי 2024 בנוגע לחברת Mondelez, המייצרת ממתקים ושוקולדים וביניהם עוגיות אוראו, טוברון ומילקה המוכרים. נציבות האיחוד האירופאי קנסה את החברה בסכום של כ-341 מיליון יורו בנימוק שהחברה כרתה 22 הסכמים המפרים את אמנת האיחוד האירופי.

ביום 30 לאוקטובר 2024 הודיעה

רשות התחרות על הטלת עיצום

כספי בסך כ-111 מיליון ש"ח על חב'

שטראוס וכמיליון ש"ח על חב' משק

ויילר, בגין מיזוג שבוצע בניגוד לחוק

התחרות הכלכלית וללא הסכמת

הממונה

הרשות ציינה שמשק ויילר יכולה

הייתה לקדם את כניסתה לשוק בין

אם בעצמה ובין אם באמצעות שותף,

וגם אם הייתה נשארת "על הגדר",

האיום בכניסה של שחקן נוסף יכול

ליצור תחרות

החברה, על פי הנציבות, הגבילה סיטונאים מלמכור את המוצרים במדינות מסוימות, מנעה ממשווקים בלעדיים במדינות מסוימות מלהגיב לבקשות רכישה מלקוחות במדינות אחרות ללא אישור החברה, ובנוסף ניצלה את הדומיננטיות שלה בשוק בכך שסירבה ואף חדלה מלספק מוצרים על מנת למנוע מכירה במחירים נמוכים יותר.

הנציבות האירופאית קבעה שהחברה מנעה מסוחרים וקמעונאים לרכוש מוצרים היכן שהמחירים נמוכים יותר במטרה להפיצם בשווקים בהם המחירים גבוהים יותר ובכך להביא לירידת מחירים. הנציבות הדגישה כי הגבלות על סחר מקביל עלולים להוביל לבידוד של יצרן/ספק במדינה מסוימת כך שיוכל לגבות מחיר מופרז תוך פגיעה בצרכנים, להפחתה בגיוון המוצרים, ולכן הגבלות אלו נחשבות לחמורות ביותר. את גובה הקנס קבעה הנציבות תוך שקלול של מספר גורמים ובהם החומרה ומשך הזמן של ההפרות, ומחזור המכירות של החברה. הנציבות ציינה שהיא התחשבה בכך שהחברה שיתפה פעולה עם הנציבות ולכן הפחיתה סכום של 15% מגובה הקנס. את החלטתה ביססה הנציבות על אמנת האיחוד האירופי אשר קובעת איסור לכרות הסכמים לא תחרותיים, תיאום בין גופים אשר ישפיעו על הסחר במניעה, הגבלה, או עיוות של תחרות, ואיסור לנצל מעמד דומיננטי שעלול להשפיע על הסחר או להגביל תחרות.

להחלטת הרשות בעניין שטראוס: [החלטה מכוח סעיף 43\(א\) בדבר מיזוג חברות בניגוד לדין בין שטראוס גרופ בע"מ לבין משק ויילר בע"מ \(30.10.2024\) 501775](#).

להחלטת נציבות התחרות האירופית: [European Commission Decision of 23 May 2024, Case AT.40632 – Mondeléz, \[2024\] OJ C 5548](#)

חרם אידיאולוגי – אינו עילה להתערבות של רשות התחרות

ביום 28 ליוני 2024 הודיעה רשות התחרות כי לא תתערב בהחלטות של גופים עסקיים להימנע מלפרסם בערוץ 14. החלטה זו גובשה בעקבות תלונה של ערוץ 14 לרשות, לפיה בכירים במשק קראו לחרם כלכלי ולהפסקת פרסומים בערוץ. בתלונה נטען כי הערוץ סובל מחרם מפרסמים, והבולט במחרימים הוא בנק לאומי.

בערוץ 14 טענו שהתיאום והחרם עולים כדי הפרה של חוק התחרות הכלכלית ומהווים הסדר כובל, מטעמים שאינם עסקיים אלא פוליטיים בלבד, במטרה לפגוע כלכלית בערוץ ובכך לפגוע בתחרות בשוק העיתונאי-חדשותי.

בדיקת הממונה העלתה שאף חברה שכבר פרסמה בערוץ לא הפסיקה לפרסם בו, והחברות אשר צוטטו ע"י ערוץ 14 קבוצת BIG, חברת ההשקעות MORE, מלאנוקס, דלק) אף הן לא הפסיקו לפרסם בערוץ). הממונה על התחרות ציינה שהמניע של החרם הוא פוליטי-אידיאולוגי, ולא עסקי-מסחרי, עליו אמונה הרשות, ולכן, חוק התחרות הכלכלית אינו מתאים להפעלה במקרה זה.

בהחלטתה נעזרה הממונה בפסק דין אמריקאי משנות השמונים. באותו עניין, מדינת מיזורי הגישה תביעה כנגד הארגון הלאומי למען נשים בבית המשפט המחוזי הפדרלי. המדינה טענה שהארגון הפר את חוק ההגבלים העסקיים הפדרלי, בשמו 'חוק שרמן', בכך שגרם לנזק כלכלי למדינה על ידי קריאה לארגונים להימנע מעריכת כנסים ואירועים במדינה מאחר שלא אשררה את התיקון לשוויון זכויות. המדינה טענה שהחרם המתואם מהווה "הסדר כובל" שמטרתו להגביל את התחרות בשוק תוך פגיעה בתעשייה המקומית, בייחוד בתחום התיירות והאירוח. בית המשפט המחוזי דחה את תביעת המדינה; בית המשפט הפדרלי לערעורים דחה את ערעור המדינה בנימוק שהחרם נובע ממניע פוליטי ואינו נועד בתכליתו לפגוע בתחרות, ולכן אינו מפר את חוק שרמן (ראו: *State of Missouri v. National Organization for Women, Inc.*, 620 F.2d 1301 (8th Cir. 1980).

הנציבות האירופאית קבעה שהחברה

מנעה מסוחרים וקמעונאים לרכוש

מוצרים היכן שהמחירים נמוכים

יותר במטרה להפיצם בשווקים בהם

המחירים גבוהים יותר ובכך להביא

לירידת מחירים

ביום 28 ליוני 2024 הודיעה רשות

התחרות כי לא תתערב בהחלטות של

גופים עסקיים להימנע מלפרסם בערוץ

14. החלטה זו גובשה בעקבות תלונה

של ערוץ 14 לרשות, לפיה בכירים

במשק קראו לחרם כלכלי ולהפסקת

פרסומים בערוץ

לגוף פרטי ומסחרי יש חופש בחירה היכן לפרסם ואין איסור בדין על "חרם מודעות"

שאלת החוקיות של חרם על גוף עסקי, מטעמים פוליטיים או אידיאולוגיים, עלתה גם בבתי המשפט בישראל. בע"א 386/15 בן-מאיר נ' דנקנר שעסק בחרם מפרסמים על עיתון הארץ על רקע כתבות שפרסם העיתון כנגד נוחי דנקנר, בעל השליטה בקבוצת אי. די. בי. בית המשפט המחוזי פסק ביום 17 לדצמבר 2014 שהחרם אינו מהווה עילה להתערבות מצד בית המשפט משום שלגוף פרטי ומסחרי יש חופש בחירה היכן לפרסם ואין איסור בדין על "חרם מודעות". בערעור לבית המשפט העליון ביום 22 לפברואר 2016 התביעה נמחקה בהמלצת בית המשפט ובהסכמת הצדדים, ולבקשת המערער נקבע שכל מקרה תלוי בנסיבותיו.

על הרקע הזה, מעניין לעיין בהחלטת הממשלה מס' 2463 מיום 24 לנובמבר 2024. בישיבת הממשלה הוחלט כי הממשלה תנתק כל קשר פרסומי עם עיתון הארץ, משום שלטענת הממשלה הוא פוגע בלגיטימציה של מדינת ישראל בעולם. בנוסף, מו"ל העיתון מר עמוס שוקן התבטא לטענת הממשלה בדרך של קריאה להטלת סנקציות על הממשלה והעומד בראשה, משום ש"לממשלת נתניהו לא אכפת להשליט שלטון אפרטהייד אכזרי על האוכלוסייה הפלסטינית". החלטה שלטונית זו מהווה לכאורה פגיעה לא מידתית בחופש הביטוי, המוכר כזכות יסוד חוקתית במשפט בישראל כבר משנות החמישים של המאה הקודמת (בג"ץ 73/53 חברת קול העם נ' שר הפנים 16.03.1953; וכן ראו הכרזת העצמאות של מדינת ישראל מיום 14 למאי 1948: "תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום... תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות" שלטון שמחרים עיתון משום שהעיתון מתנגד לעמדות השלטון, אינו מכבד את זכות הבעת הדעה, וחותר תחת עקרונות הפלורליזם והסובלנות החיוניים למשטר דמוקרטי).

לעיון בהחלטת הממונה על התחרות:

[הימנעות מפרסמים מלפרסם בערוץ 14 28.07.2024](#)

לפסק הדין האמריקאי:

[State of Missouri v. National Organization for Women, Inc. 620 F.2d 1301](#)

להחלטת ממשלת ישראל בדבר ניתוק קשר עם עיתון הארץ:

[החלטת ממשלה מס' 2463 24.11.2022](#)

עניין אישי של בעל שליטה במיזוג החברה

בית המשפט המחוזי בתל אביב ביטל לאחרונה החלטה לאשר תביעה נגזרת שהוגשה בשם חברת אקויטל בע"מ כנגד נושאי המשרה בחברה ובעל השליטה בה. השאלה שנבחנה היא, אם במסגרת המיזוג בין חב' אקויטל וחב' י.ו.א.ל בע"מ נוצר "עניין אישי" לבעל השליטה בחב' אקויטל, מר חיים צוף, שחייב אישור של העסקה על פי המנגנון הקבוע בסעיף 275 לחוק החברות, תשנ"ט-1999. בית המשפט פסק בשלילה וקבע וכי נושאי המשרה בחב' אקויטל לא הפרו את חובות האמונים שלהם שעה שאישרו את המיזוג, וזאת משום שהמהלך כולו נדרש על מנת לעמוד בדרישות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, תשע"ד-2013 (ת"א (מחוזי תל אביב-יפו) 36962-05-23 חיים צוף נ' דניאל כהן, מיום 30.12.2024).

חב' אקויטל היא חברה ציבורית המחזיקה במניות חב' י.ו.א.ל, גם היא חברה ציבורית. לפי החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, היה על חב' אקויטל, בהתאם לסעיף 21 לחוק, "לקפל" שכבה אחת בפירמידת החברות בהן היא שולטת. דירקטוריון חב' אקויטל דן באופן הציות לחוק הריכוזיות; החלופות העיקריות שהועלו הן רישום חב' אקויטל למסחר בבורסת הנאסד"ק בארצות הברית ומחיקתה ממסחר בישראל, או מיזוג בין אקויטל לחברת הבת שלה – י.ו.א.ל. דירקטוריון חב' אקויטל החליט לאמץ חלופה של מיזוג משולש הופכי: להקים חברה בת ייעודית, ריקה מנכסים והתחייבויות, שתהיה בבעלות מלאה של חב' אקויטל ותמוזג אל תוך חב' י.ו.א.ל. לאחר המיזוג,

בית המשפט קבע וכי נושאי המשרה בחב' אקויטל לא הפרו את חובות האמונים שלהם שעה שאישרו את המיזוג, וזאת משום שהמהלך כולו נדרש על מנת לעמוד בדרישות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות

החברה שהוקמה תחלל מלהתקיים, וחב' י.ו.א.ל. תהפוך לחברה פרטית בבעלות מלאה של אקויטל. רכיב התמורה לבעלי המניות הציבוריים בחב' י.ו.א.ל. כלל תשלום במזומן והקצאת מניות בחב' אקויטל.

מר חיים צוף, המחזיק ב-45% ממניות חב' אקויטל ומכהן כיו"ר דירקטוריון החברה, הציב דרישה שחלקו בחברה לא ידולל בעקבות המיזוג. דרישה זו גרמה לעיכוב באישור העסקה וזו התאפשרה רק לאחר שויתר על דרישתו, כנגד הסכמה שהתמורה תכלול תשלום משמעותי במזומן והקצאת מניות לטובתו.

ביום העסקה הגיש מר דניאל כהן, בעל מניות מהציבור בחב' אקויטל, בקשה לאישור תביעה נגזרת. לטענתו, האופן בו אושרה העסקה והבחירה בחלופת המיזוג תוך התחשבות באינטרסים של מר צוף, גרמה נזק לאקויטל ולבעלי המניות בה. לטענתו, רכיב התמורה שכלל תשלום במזומן גרר גיוס חוב משמעותי שהכביד על החברה. כהן טען כי לצוף קם "עניין אישי" בעסקה לפי סעיף 1 לחוק החברות, תשנ"ט-1999, בשל רצונו להימנע מדילול מניותיו ושקידום העסקה בכובעו כיו"ר הדירקטוריון בחברה הציב אותו בניגוד עניינים. לפי הנטען, במקרה כזה היה צורך לאשר את העסקה לפי המנגנון הקבוע בסעיף 275 לחוק החברות, המחייב במקרה של עסקה עם בעל שליטה לקבל אישורים של הדירקטוריון, ועדת הביקורת, וכן אישור מקרב רוב בעלי מניות המיעוט. כהן טען שנושאי המשרה בחב' אקויטל התבטלו בפני בעל השליטה, הכפיפו את רצונם לרצונו ולא העלו חלופות אחרות, ולכן הפרו את חובת האמונים שלהם.

חב' אקויטל, נושאי המשרה בחברה ומר צוף השיבו כי העסקה בוצעה כדי לקיים את מצוות חוק הריכוזיות וכי מקרה כזה לא יוצר "עניין אישי" כמוגדר בסעיף 1 לחוק החברות. לפי הנטען, לא היה צורך במנגנון האישור המשולש לפי סעיף 275 לחוק החברות, מה גם שהעסקה טעונה רוב באספה הכללית, בה מר צוף הוא בעל כוח ההצבעה הגדול ביותר. נטען עוד שקבלת טענותיו של מר כהן תוביל לכך שהמיעוט יקבל זכות וטו על החלטות החברה.

בהליך הראשון, בית המשפט המחוזי (כב' השופט מ' אלטוביה) קיבל את הבקשה לאישור תביעה נגזרת וקבע כי הפעולות שביצע מר צוף כבעל השליטה, טרם עסקת המיזוג, מלמדות על האינטרס שלו לשימור כוחו כבעל השליטה, דבר העולה כדי "עניין אישי" לפי סעיף 1 לחוק החברות. לכן היה צריך לאשר את העסקה לפי המנגנון המשולש הקבוע בסעיף 275 לחוק החברות (תנ"ג 31850-12-18 [דניאל כהן נ' אקויטל בע"מ](#), מיום 5.3.2023).

אקויטל, נושאי המשרה בה ומר צוף הגישו בקשה לדיון חוזר. בית המשפט נעתר לבקשתם ובהרכב מורחב (כב' השופטים ח' פלינר, א' צימרמן וס' יעקובי) ביטל את ההחלטה לאישור התביעה הנגזרת. בית המשפט ציין כי המונח "עניין אישי" בסעיף 1 לחוק החברות נתון לפרשנות בית המשפט, תוך יציאת תוכן מהותי ממקרה למקרה. נפסק כי במקרה דנא אין זה נכון ליחס לבעל השליטה עניין אישי במיזוג, לאור ההוראות הכופות בפרק ג' בחוק הריכוזיות, המחייבות קונצרנים לפעול לפירוק "פירמידות". בית המשפט קבע כי יש לנקוט בגישה מצמצמת למונח עניין אישי, מאחר ואימוץ גישה מרחיבה יביא לכך שבעל השליטה יהיה נגוע בעניין אישי ביחס לכל חלופה של ציות לחוק. בית המשפט הסתמך על פסיקה קודמת (ת"א 3347-12-14 [כלל תעשיות בע"מ נ' שטראוס, לזר חברה לנאמנות בע"מ](#), מיום 28.12.2014), בה נקבע כי סעיף 25 בחוק הריכוזיות לא מפרט כיצד לציית לחוק, ומשכך משאיר לבעלי השליטה את החופש לבחור את מנגנון הציות. בית המשפט הוסיף כי הבחירה במנגנון עצמו אינה מהווה ביצוע "עסקה" לפי סעיף 1 לחוק החברות, והיא אינה כזו שיש לבעל השליטה עניין אישי בה.

לענין פרשנות המושג "עניין אישי", בית המשפט יישם את מבחן הזיקה העודפת, הבוחן את הפער בין הזיקה האישית של בעל השליטה לבין אינטרס החברה ושאר בעלי מניותיה. מטרת המבחן היא לזהות זיקה עודפת משמעותית הפוגעת ביכולתו של מקבל ההחלטות לראות לנגד עיניו את טובת החברה. בית המשפט התקשה לראות

בית המשפט קבע כי יש לנקוט בגישה מצמצמת למונח עניין אישי, מאחר ואימוץ גישה מרחיבה יביא לכך שבעל השליטה יהיה נגוע בעניין אישי ביחס לכל חלופה של ציות לחוק

ברצונו של מר צוף לשמור על היקף אחזקותיו בחב אקויטל כמקים "זיקה עודפת משמעותית" הפוגעת ביכולתו לראות את טובת החברה. קביעה כזו, סבר בית המשפט, תעביר את השליטה המעשית בחברה לידי המיעוט, דבר שעלול להכביד משמעותית על התנהלות החברה, לפגוע ביכולתה לקדם עסקאות, ולרוקן את השליטה מתוכן תוך הענקת זכות וטו לבעלי מניות המיעוט. בית המשפט הוסיף כי נושאי המשרה היו רשאים להתחשב בעמדתו של בעל השליטה שלא להיות מדולל, שכן ממילא הסכמתו נדרשה לאישור העסקה. שקילת עמדתו נועדה לאפשר לדירקטוריון לבחון חלופות אפשריות ואינה מהווה הפרת חובות אמון אלא הכרה בכך שהחלופות האפשריות הן מוגבלות. לפיכך, נושאי המשרה לא התפרקו משיקול דעתם העצמאי ופעלו בהתאם לחובת האמון והזהירות.

בסוגיה של ענין אישי, מעניין לעיין במאמרה של שירלי לוי "עניין אישי של בעל השליטה: מאילון מאסק ועד אקויטל" (SSRN, ספטמבר 2024). המחברת סוקרת את המונח "עניין אישי" בחוק החברות הישראלי בהשוואה למונח מקביל בארצות הברית. לדעתה, פרשנות המונח בחוק בישראל רחבה מאוד ביחס לפרשנות המקובלת בארצות הברית. בארצות-הברית יש להוכיח שלבעל השליטה צפוי רווח אישי כתוצאה מהעסקה מעבר לחלקו היחסי, ואילו בישראל די להראות שהוא בעל "זיקה עודפת" לעסקה. לוי מציעה לאמץ גישה מאוזנת לפיה אין לראות בעצם השאיפה למנוע דילול מניות כ"עניין אישי" המחייבת את הפעלת מנגנון האישור המשולש שלפי סעיף 275 לחוק החברות. אך במקרים בהם בעל השליטה מפעיל לחץ ישיר על הדירקטוריון, על מנת להימנע מדילול על ידי מתן הוראה מפורשת, זהו צעד לא לגיטימי המעביר למרכז הבמה את האינטרסים של בעל השליטה ודוחק הצידיה את טובת החברה. לוי מציינת שבעלי מניות המיעוט לא אמורים לקבל כוח וטו על כל עסקה מאחר והדבר ישבש את חופש הפעולה של החברה. אשר לפרשת אקויטל הנ"ל, לוי הביעה תמיכה בפסק הדין של בית המשפט בהליך הראשון בו אושרה התביעה הנגזרת, מאחר ולטענתה הצבת התנאי על ידי מר צוף שלא להיות מדולל באחזקותיו באקויטל היווה לחץ ישיר על הדירקטוריון וצעד המקים זיקה עודפת לעסקה.

לעיון בפסק הדין: [ת"א \(המחלקה הכלכלית בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו\) 36962-05-23 חיים צוף נ' דניאל כהן \(נבו, 30.12.2024\)](#).

לעיון במאמר: [שירלי לוי "עניין אישי של בעל השליטה: מאילון מאסק ועד אקויטל" SSRN ספטמבר 2024 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4946637](#)

על בני זוג, התא המשפחתי ודיני המס

בפסק דין מילוי האחרון (ע"מ 69283-11-19 חנה לנדאו נ' פקיד שומה ירושלים 1), בית המשפט המחוזי בירושלים פסק בשאלה מרכזית בתחום דיני המס: האם ניתן להטיל על בני-זוג לשלם מס במשותף על הכנסותיהם שעה שהוכחה הפרדה רכושית? בית המשפט פסק כי במקרה של בני זוג שקיימת ביניהם הפרדה רכושית אמיתית, המגובה בהסכם ממון, אין הצדקה לחייבם במס באופן מאוחד.

המקרה עסק בבני הזוג חנה ויוסף לנדאו. חנה ניהלה עסק משגשג בתחום שיווק גרביים ומוצרים נלווים באמצעות שתי חברות פרטיות. יוסף עבד כשכיר בחברה שלא קשורה לעסקי אשתו. בשנת 2005 חתמו בני הזוג על הסכם ממון שקבע הפרדה רכושית מלאה ביניהם. ההסכם אושר בבית דין דתי – דבר שהעיד על רצינות כוונותיהם והקנה להסכם תוקף משפטי חזק. אישור כזה מראה שהחלטה על הפרדה כספית נעשתה בצורה מסודרת ומחושבת, ולא כניסיון להתחמק ממס.

הסכסוך עם רשויות המס החל כאשר פקיד שומה ירושלים גילה פער משמעותי בהצהרות ההון שהגישו בני הזוג. על פי סעיף 364 לפקודת מס הכנסה, כאשר שני

בארצות-הברית יש להוכיח שלבעל השליטה צפוי רווח אישי כתוצאה מהעסקה מעבר לחלקו היחסי, ואילו בישראל די להראות שהוא בעל "זיקה עודפת" לעסקה

בני זוג עובדים, אחד מהם נרשם כ"בן הזוג הרשום" ברשות המסים. במקרה זה, חנה נרשמה כנציגה הרשמית מכיוון שהייתה בעלת עסק, בעוד יוסף עבד כשכיר. מכוח סעיף 135 לפקודת מס הכנסה, חנה נדרשה להגיש הצהרות הון שכללו את נתוני ההכנסות של יוסף, למרות שכשכיר הוא עצמו לא היה חייב בהגשת הצהרות הון. בהצהרת הון משנת 2004 דווח על הון של 84,881 ₪, ואילו בהצהרה משנת 2014 דווח על הון של 3,980,259 ₪. פקיד השומה ראה כי קיים הפרש בלתי מוסבר של 3,118,640 ₪, וטען כי פער זה מעיד על הכנסות לא מדווחות. בעקבות זאת, הוציא שומה לפי מיטב השפיטה לשני בני הזוג יחד. בני הזוג הגישו השגה על השומה. יוסף טען כי אין בסיס לחיבו במס על הכנסות אשתו, שכן לא היה מעורב בעסקיה ולא נהנה מהכנסותיה. חנה טענה כי מקור ההפרשים בהצהרות ההון הוא בהלוואות שקיבלה מבני משפחה ובכספים שהועברו אליה מחמיה המנוח, שכינה כגבאי צדקה ואסף תרומות.

פקיד השומה דחה את ההשגה. הוא קבע כי בהיעדר אסמכתאות התומכות בטענותיה של חנה בדבר קבלת כספים, אין לקבל הסברים אלו להפרשי ההון. כמו כן, דחה את טענת יוסף להפרדה רכושית. בני הזוג ערערו לבית המשפט המחוזי.

יוסף טען כי אין בסיס לחיבו במס על הכנסות אשתו, שכן לא היה מעורב בעסקיה ולא נהנה מהכנסותיה. הוא הדגיש את קיומו של הסכם הממון וטען להפרדה רכושית מוחלטת. לעניין זה, בית המשפט התייחס לעובדה שהצהרות ההון כללו נתונים של שני בני הזוג, אך קבע כי אין בכך כדי לסתור את טענת ההפרדה הרכושית. בית המשפט נתן משקל לכך שרק חנה חתמה על ההצהרות כ"בן הזוג הרשום", ולעובדה שהסכם הממון נחתם שנים רבות לפני הסכסוך עם רשויות המס. חנה טענה, כאמור, כי מקור ההפרשים בהצהרות ההון הוא בהלוואות שקיבלה מבני משפחה ובכספים שהועברו אליה מחמיה המנוח. היא הדגישה שלא מדובר בהכנסות מוסתרות אלא במקורות לגיטימיים שרשויות המס לא לקחו בחשבון. בנוסף, חנה העלתה טענה הנוגעת לסכסוך עם שותפתה לעסקים, אחת בשם שרה קמינסקי. עד שנת 2010, חנה ושרה היו שותפות שוות (50%-50%) בשתי החברות בתחום הגרביים, אך בעקבות סכסוך שהתגלע ביניהן, נחשפה מעילה של השותפה בכספי החברות. הליכים משפטיים הובילו להעברת מלוא המניות בשתי החברות לידי חנה. השלכות הסכסוך היו משמעותיות: במשך כעשור, הדוחות הכספיים של החברות כללו הסתייגויות של רואי החשבון המבקרים, שציינו קשיים בקבלת נתונים מדויקים בשל הסכסוך בין בעלות המניות. חנה טענה כי עובדות אלו מסבירות חלק מהפרשי ההון. (יצוין כי מתוך טענותיה בהקשר זה, בית המשפט קיבל רק את הסכום של 250,000 ₪ כהסבר להפרשי ההון – סכום שהוכח בהליך משפטי קודם).

בית המשפט המחוזי, מפי כב' השופט אביגדור דורות, הגיע למסקנות מפוצלות ביחס לבני הזוג. לגבי יוסף, קיבל בית המשפט את טענותיו במלואן וקבע כי אין בסיס לחיבו במס על הכנסות אשתו. השופט הדגיש כי הסכם הממון וההפרדה הרכושית המוכחת בין בני הזוג מונעים הטלת חבות מס משותפת. באשר לחנה, קבע בית המשפט סכום סופי לשומה בסך 2,868,640 ₪, לאחר הפחתת 250,000 ₪ בגין המעילה שביצעה שותפתה העסקית. בית המשפט קיבל את טענתה לפיה רק 37% מסכום זה צריך להיות מיוחס לשנות המס הפתוחות לביקורת, בהתבסס על ניתוח הדוחות הכספיים. נקודה משפטית חשובה שעלתה בערעור נוגעת לנטל ההוכחה. בערעור על החלטת רשות המסים, נטל ההוכחה מוטל על הנישום להוכיח כי השומה שהוצאה היא שגויה. בעניינו, חנה לא הצליחה להביא אסמכתאות להעברת הכספים מחמיה המנוח, לא העידה את בנה ביחס למתן ההלוואה ממנו, ולא הציגה מסמכים המאששים את טענותיה. למרות שחנה לא הצליחה להוכיח את כל טענותיה לגבי מקור הכספים, בית המשפט קבע כי אין מקום להטיל עליה קנס גירעון, שכן לא הוכח שהגירעון נוצר במזיד.

פסק הדין עוסק בסוגיה חשובה של מיסוי בני זוג. בית המשפט נדרש לשאלה אם ניתן לייחס לבן זוג אחד את הפרשי הון בלתי מוסברים שנמצאו בהצהרות ההון המשותפות, שעה שקיימת הפרדה רכושית בין בני הזוג. במקרה זה, בית המשפט השתכנע כי התקיימה הפרדה רכושית אמיתית ולא רק פורמלית: קיומו של הסכם ממון משנת

האם ניתן להטיל על בני-זוג לשלם מס במשותף על הכנסותיהם שעה שהוכחה הפרדה רכושית? בית המשפט פסק כי במקרה של בני זוג שקיימת ביניהם הפרדה רכושית אמיתית, המגובה בהסכם ממון, אין הצדקה לחיבו במס באופן מאוחד

השופט הדגיש כי הסכם הממון וההפרדה הרכושית המוכחת בין בני הזוג מונעים הטלת חבות מס משותפת

2005 שקבע הפרדה רכושית; העדר מעורבות של הבעל בעסקי אשתו; והתנהלות כלכלית נפרדת לאורך שנים. בנסיבות אלה, ולאור עקרון "מס אמת", קבע בית המשפט כי אין לחייב את הבעל בהפרשי ההון שנבעו מעסקי אשתו.

בהקשר זה, ראוי לסקור את ההתפתחות החקיקתית והפסיקתית בנוגע לחישוב מס על הכנסות בני זוג. סעיף 66 לפקודת מס הכנסה, בנוסחו הישן, קבע כי חישוב נפרד של המס יתאפשר רק כאשר הכנסת בן הזוג האחד אינה תלויה במקור ההכנסה של בן הזוג השני. בפסק דין בע"א 8114/09 **מלכיאלי נ' פקיד שומה אשקלון** משנת 2012, פירש בית המשפט העליון את הנוסח הקודם של סעיף 66(ד) לפקודה: נקבע כי כאשר מתקיימת תלות כלשהי בין מקורות ההכנסה של בני זוג, יש לבצע חישוב מס משותף. פסק הדין התייחס למקרה שבו בני זוג החזיקו יחד חברה משפחתית, ובית המשפט ראה בשליטה המשותפת שלהם במקור ההכנסה אינדיקציה משמעותית לתלות כלכלית הדדית. בית המשפט העליון, מפי המשנה לנשיאה (כתוארו אז) השופט א' ריבלין, קבע כי בהתאם לנוסח הקודם של סעיף 66(ד) לפקודת מס הכנסה, תלות בין מקורות ההכנסה – כמו במקרה שבו בני הזוג שולטים יחד בחברה – אינה מאפשרת הכרה בחישוב מס נפרד. פרשנות זו התבססה על לשון החוק דאז, שהגבילה את האפשרות לחישוב מס נפרד במקרים שבהם קיימת זיקה בין מקורות ההכנסה של בני הזוג, גם כאשר התלות אינה נובעת משיקולי מס.

בית המשפט העליון העיר שההסדר בנוסח הקודם של סעיף 66 עשוי להוביל לתוצאות שאינן הולמות במקרים מסוימים, וקרא למחוקק לבחון מחדש (דנ"א 12-2103, בהחלטה לדחות עתירה לדיון נוסף על פסק הדין בענין **מלכיאלי**). בשנת 2014 תוקן סעיף 66 לפקודה. בנוסח החדש, המחוקק קבע שלושה קריטריונים לבחינת תלות כלכלית בין בני זוג לצורכי מס: נדרשת יגיעה אישית של כל אחד מבני הזוג לייצור ההכנסה, ההכנסה של כל אחד מהם חייבת לשקף את תרומתו היחסית, וכאשר ההכנסה מופקת בבית המגורים, עליו לשמש מקור הכנסה קבוע ורוב הפעילות צריכה להתבצע בו. תיקון זה מאפשר בחינה פרטנית ומדויקת יותר של תלות כלכלית בין בני זוג, תוך התחשבות בנתוני המקרה.

בפסק דין **לנדאו** שנסקר לעיל, נבחן מקרה של הפרשי הון בלתי מוסברים שלימדו לכאורה על תלות כלכלית בין בני הזוג. בית המשפט, בהתבסס על הנוסח המתוקן של סעיף 66, בחן את הראיות ואת ההפרדה הרכושית שהוסדרה בהסכם ממון, ודחה את עמדת פקיד השומה. הכרעה זו משקפת גישה המאפשרת חישוב מס נפרד במקרים שבהם מתקיימת הפרדה ברורה בין הכנסות בני הזוג, ללא תלות כלכלית.

[ע"א 8114/09 משה מלכיאלי נ' פקיד שומה אשקלון \(מיום 1.2.2012\)](#)
[ע"מ \(ירושלים\) 69283-11-19 חנה לנדאו נ' פקיד שומה ירושלים \(מיום 29.7.2024\)](#)

על הלשון בחוזה פאושלי

חוזה פאושלי, שהמחיר שנקבע בו הוא "ממצה וסופי", אינו מאפשר לספק לבקש תשלומים נוספים בגין עבודות שביצע להשגת היעד החוזי המוסכם. כך נפסק בת"א (נצ') 28090-05-20 **ינון תכנון יעוץ ומחקר בע"מ נ' מועצה מקומית שלומי** (מיום 24.07.2024).

חב' ינון תכנון יעוץ ומחקר בע"מ, המתכננת, נקשרה בהסכם עם מועצה מקומית שלומי לתכנון שכונת מגורים חדשה. המתכננת הגישה תביעה כנגד המועצה וכן כנגד רשות מקרקעי ישראל, אשר מימנה, אישרה ופיקחה על פרויקט הבנייה. בהסכם העמד שטרחת המתכננת על סכום של 3,436,582 ש"ח. התביעה נסבה על דרישתה להגדלת שכרה ב- 8,341,179 ש"ח בגין עבודות תכנון שלטענתה חרגו מההתקשרות המקורית. דרישתה נדחתה על הסף, בניגוד לשתי בקשות קודמות שהתקבלו ועמדו יחד על 1,827,024 ש"ח.

פסק הדין התייחס למקרה שבו בני זוג החזיקו יחד חברה משפחתית, ובית המשפט ראה בשליטה המשותפת שלהם במקור ההכנסה אינדיקציה משמעותית לתלות כלכלית הדדית

המחוקק קבע שלושה קריטריונים לבחינת תלות כלכלית בין בני זוג לצורכי מס: נדרשת יגיעה אישית של כל אחד מבני הזוג לייצור ההכנסה, ההכנסה של כל אחד מהם חייבת לשקף את תרומתו היחסית, וכאשר ההכנסה מופקת בבית המגורים, עליו לשמש מקור הכנסה קבוע ורוב הפעילות צריכה להתבצע בו. תיקון זה מאפשר בחינה פרטנית ומדויקת יותר של תלות כלכלית בין בני זוג, תוך התחשבות בנתוני המקרה

לטענת התובעת, ההסכם חילק את העבודה לשני שלבים. אך בתום שלב א' החליטה המועצה, בשונה מדרישתה המקורית, לחלק את המתחם לארבעה מתחמי משנה, שכללו שלושה שלבי ביצוע בכל אחד מהם. החלטה זו, לטענתה, שינתה את אופי הפרויקט, את היקפו ומשך ביצועו ובהתאם לכך גם את השכר הנדרש. המתכננת טענה כי יש להגדיל את התמורה גם נוכח עדכון בתעריפי משרד הבינוי והשיכון. לדבריה, הנתבעות הפרו את חובת תום הלב בכך שפעלו בניגוד להוראות ההסכם, והציגו מציג שווא כלפיה, לפיהם התכנון יתבצע על פי שני שלבים בלבד ולא שיחולק לארבעה מתחמי משנה.

המועצה השיבה כי ההסכם שנכרת בין הצדדים הוא פאושלי וכי התמורה שנקבעה בו היא ממצה וסופית. נטען כי המתכננת עצמה הצהירה בהסכם שהתמורה המוסכמת כוללת את תכנון כל הפרויקט. נטען כי ההסכם קובע במפורש את זכות המועצה להורות למתכננת כל הוראה הנוגעת לביצוע הפרויקט. המועצה טענה שההחלטה לחלק את הפרויקט לשלבים נוספים התקבלה בהסכמה משותפת של הצדדים, אף לטובת התובעת שלא עמדה בלוחות הזמנים המקוריים. הודגש כי חלוקת הפרויקט לשלבים לא שינתה את היקף התשומות והמשאבים שנדרשו מהתובעת. בנוסף נטען כי הבקשה להגדלת התמורה הוגשה בשיהוי ניכר ובחוסר תום לב, בניגוד להוראות ההסכם.

רשות מקרקעי ישראל טענה כי אינה צד להסכם ולפיכך לא קיימת יריבות בינה לבין התובעת. נטען כי התובעת ידעה שכל שינוי החורג מההרשאה התקציבית מחייב אישור מפורש מצד הנתבעת וזאת על פי לשון הסכם. בנוסף, נטען כי היה על המתכננת לפנות למנהל הפרויקט באופן מיידי באשר לחריגות עבודה, אולם היא השתתה בפנייתה. כמו כן נטען כי עבודת התכנון בוצעה במסגרת הסכם פאושלי, ושינוי מאוחר בתעריפי משרד הבינוי והשיכון אינו מהווה עילה להגדלת התמורה.

בית המשפט מצא שיהוי בהגשת התביעה. נפסק כי מקום בו המתכננת סבורה שחלוקת הפרויקט משנה את אופיו, עליה לפנות ללא דיחוי למנהל הפרויקט זאת לפי המנגנון הקבוע בהסכם. אך התובעת השתתה והתנהגות זו מהווה אינדיקציה לבקשה חסרת בסיס. באשר ליריבות עם רשות מקרקעי ישראל נפסק כי זו אינה צד להסכם, שכן ההסכם לא נחתם על ידה. מהתנהלות התובעת עצמה ניתן להסיק שהרשות אינה צד להסכם שכן כל הבקשות להגדלת התמורה הופנו למועצה. בית המשפט הדגיש כי אין במימון הפרויקט על ידי רשות מקרקעי ישראל או בפעולות אחרות שבוצעו על ידה במסגרת הפיקוח, כדי ליצור יריבות חוזית בינה לבין המתכננת. כמו כן נדחתה הטענה בדבר מצג שווא, שכן ההסכם קבע במפורש כי אין תוקף לכל הבנה שאינה מעוגנת בו. לפיכך, טענות התובעת כלפי רשות מקרקעי ישראל – נדחו.

אשר למועצה, בית המשפט קבע כי מדובר בהסכם פאושלי שהתמורה לפיו אינה תלויה בתחשיב על בסיס מדידה. לשון ההסכם מכילה צירופי מילים כגון "תמורה ממצה וסופית", ו"התמורה המוסכמת". לפיכך, ההסכם לפי לשונו הוא מפורט וממצה. בית המשפט סרב להסתמך על חוות דעת שהוגשו לו לעניין עצם הסיווג של ההסכם כפאושלי, שכן מדובר בסוגיה שההכרעה בה היא משפטית ומסורה לבית המשפט. ניתן דגש לכך שהצדדים לחוזה הם גורמים מתווכמים. בנוסף צוין כי התובעת, כגורם מקצועי וותיק, זכתה באמון המועצה ורשות מקרקעי ישראל אשר בחרו בה מתוך שורת מתחרים, בהסתמך על הצעתה המקורית. על הרקע הזה, בקשה להגדלת הסכום מהווה פגיעה עקרונית בעיקרון השוויון החל במכרזים. אשר על כן, החברה המתכננת אינה זכאית לתשלום נוסף עבור השירותים שסיפקה.

בהקשרם של חוזים פאושליים מעניין לעיין במאמרו של עו"ד עדי סופרסקי ["המנגנון שקם על יוצרו"](#) (נבו, 2024). המאמר עוסק בבעיות המתעוררות בחוזים פאושליים לביצוע עבודות בניה. הכותב מנתח מחלוקות אופייניות ומתאר פתרונות הנהוגים בשוק, המכונים בפיו "מנגנוני הכרעה מקצועית", ומטרתם פתרון המחלוקת באופן מהיר תוך כדי ביצוע העבודה. הכותב מבקר מנגנונים אלה בטענה לחוסר יעילות,

בית המשפט מצא שיהוי בהגשת

התביעה. נפסק כי מקום בו

המתכננת סבורה שחלוקת הפרויקט

משנה את אופיו, עליה לפנות ללא

דיחוי למנהל הפרויקט לפי המנגנון

הקבוע בהסכם

בית המשפט קבע כי מדובר בהסכם

פאושלי שהתמורה לפיו אינה תלויה

בתחשיב על בסיס מדידה. לשון

ההסכם מכילה צירופי מילים כגון

"תמורה ממצה וסופית", ו"התמורה

המוסכמת". לפיכך, ההסכם לפי לשונו

הוא מפורט וממצה

כגון מקרים בהם חלף זמן ארוך מפרוץ הסכסוך ועד להכרעה. הוא מציע ליישם מספר עקרונות בניסוח הסכם פאזולי, ביניהם קביעת הוראה חוזית המתירה לנותן השירות זמן קצוב וקצר לבקש הגדלת שכר טרחה. עקרון נוסף הוא קביעת סעיף ספציפי בחוזה המגדיר באופן מדויק את המחלוקות שיובאו להכרעה בעזרתו, תוך הפחתת שימוש בנוסח כללי ולא חד משמעי. הכותב מציע לקבוע סעיף המתיר מינוי מומחה מכריע להכרעה במחלוקת בזמן קצר וקצוב על פי ראיות מוחשיות בלבד, והסכמה על משפטן שיכריע בנושאים משפטיים. יישום עקרונות אלה עשוי לדעתו לקדם פתרון יעיל של סכסוכים מקצועיים מורכבים מתוך ניסיון לשמר את רצף העבודה ולמנוע נזקים משניים.

לפסק הדין ראו: **ת"א (נצ') 28090-05-20 ינון תכנון יעוץ ומחקר בע"מ נ' מועצה מקומית שלומי מיום 24.07.2024.**

הקצאת קרקע עירונית בפטור ממכרז

בית המשפט העליון עסק לאחרונה בגבולות שיקול הדעת של רשויות מקומיות להקצות קרקע ציבורית ללא מכרז, שעה שהרשות קיבלה תמורה ממקבל ההקצאה. נפסק כי ההחלטה בדבר חוקיות הפטור ממכרז תעשה בעזרת בחינה תכליתית של מהות התמורה, תוך הבנת אופי העסקה וסיווגה: בין כמקדמת מטרה ציבורית (הפטורה ממכרז) ובין אם למטרה כלכלית (המחייבת מכרז).

ההליך החל בבית המשפט לעניינים מינהליים בלוד (עת"מ 50236-06-21 אילנה גזית ו-113 אחרים נ' עיריית רעננה, מיום 23.10.2022), שדן בתביעת תושבים המתגוררים בסמוך לקרקע נשוא המחלוקת. עיריית רעננה הקצתה את הקרקע לעמותת הקהילה המסורתית לצורך הקמת בית כנסת ומרכז קהילתי. מדובר בקרקע ציבורית, עליה מצוי מבנה פעיל של העיריה וגינה ציבורית. העירייה הקצתה את הקרקע ללא תמורה, אך התנתה את ההקצאה בכך שהעמותה תבנה על חשבונה מבנה לשימושים עירוניים (280 מ"ר). עלות הבנייה לפי הערכה עמדה על כ-2.8 מיליון ש"ח. העותרים טענו כי הקצאת הקרקע נעשתה תוך חריגה מסמכות ופגיעה בזכויותיהם ליהנות מהגינה הציבורית שהוקטנה במסגרת ההקצאה. בית המשפט בלוד קיבל את התביעה, ביטל את הקצאת הקרקע וקבע כי יש לראות בשירותי הבניה שלהם התחייבה העמותה משום "תמורה" הפוסלת את הקצאת הקרקע בפטור ממכרז. עיריית רעננה ערערה על פסק הדין.

העירייה טענה בערעור כי היא רשאית להקצות את הקרקע ללא מכרז בהתאם לתקנות העיריות (מכרזים), תשמ"ח-1987. לפי סעיף 3(ג2) לתקנות, העירייה מוסמכת להקצות קרקע בפטור ממכרז כאשר מדובר בקרקע שיעודה הוא מוסד ציבורי, וזאת בהתאם לנוהל הקצאת קרקעות ומבנים ללא תמורה או בתמורה סמלית. נטען כי מטרת הנוהל היא קידום מנהל תקין, שוויון, חיסכון, יעילות ושקיפות של עסקאות מסוג זה. לשיטת העירייה, שירותי הבניה שסיפקה העמותה אינם מהווים "תמורה", מאחר שהעמותה רק שיקמה מבנים ששימשו את העירייה קודם להקצאה. נוסף על כך, ההקצאה נעשתה לאחר דיון סדור, מקיף ושקוף בהתאם לדרישות הדין, ולא פגעה באופן בלתי סביר בתושבי האזור. המשיבים מצידם טענו כי התחייבות העמותה לספק שירותי בניה בשווי של 2.8 מיליון ש"ח מהווה "תמורה" ולכן ההקצאה אינה יכולה להיעשות בפטור ממכרז. נטען שהיקף הקרקע שהוקצתה לעמותה גדול מהנדרש וגורם לפגיעה לא מידתית בזכויות התושבים, בין היתר פגיעה בגינה ציבורית סמוכה. עוד טענו כי העירייה לא שמרה על עקרון השוויון, בכך שלא פרסמה מכרז ולא אפשרה לגורמים נוספים להציע חלופות לשימוש בקרקע.

בית המשפט העליון קיבל את ערעור העירייה ופסק כי יש להבחין בין עסקה שמטרתה להניב רווח כלכלי - והיא חייבת במכרז, לבין עסקה שמטרתה לקדם מטרה ציבורית - וניתן לפטור ממכרז. בתוך כך, יש לבחון את "התמורה" לפי גישה תכליתית. שירותי

בית המשפט קיבל את התביעה, ביטל את הקצאת הקרקע וקבע כי יש לראות בשירותי הבניה שלהם התחייבה העמותה משום "תמורה" הפוסלת את הקצאת הקרקע בפטור ממכרז

בית המשפט העליון קיבל את ערעור העירייה ופסק כי יש להבחין בין עסקה שמטרתה להניב רווח כלכלי - והיא חייבת במכרז, לבין עסקה שמטרתה לקדם מטרה ציבורית - וניתן לפטור ממכרז

הבנייה שהעמותה התחייבה לספק אינם נחשבים "תמורה" במובן הכלכלי, שכן הם לא הביאו לשיפור מהותי במצב העירייה. הערכת התמורה צריכה להיבחן מנקודת מבטה של העירייה ולא על פי העלות שהעמותה נושאת בה. במקרה המדובר, העירייה לא קיבלה טובת הנאה משמעותית מהבניה מאחר שהיקף השטח ששימש אותה לאחר ההקצאה קטן משמעותית מזה שהיה בשימוש קודם לכן. בית המשפט ציין כי גישתו תואמת את עקרונות דיני המתנה לפיהם מתנה אינה מתאימת במהותה כל עוד התועלת שניתנה לנוותן היא זניחה.

בית המשפט בחן את שיקול הדעת של העירייה והכריע כי החלטת ההקצאה התקבלה לאחר הליך סדור, שכלל בחינה של מאפייני השטח, צרכי העמותה ושמירה על נוהל הקצאת קרקעות. העירייה שקלה את התנגדות התושבים קודם להקצאה וביצעה התאמות כגון הפחתת דרישות הבניה וזאת על מנת שהעסקה לא תחשב לעסקת תמורה. הפגיעה בגינה הציבורית נחשבת למינימלית לאור התחייבות העירייה לשדרגה; והתועלת לציבור מהקמת בית כנסת עולה על הפגיעה הנטענת. לפיכך, הפגיעה בתושבים היא מידתית. בית המשפט הוסיף שכאשר הפגיעה בזכויות הפרט היא מידתית, יש להעדיף את טובת הכלל.

ראו: ע"מ 8896/22 עיריית רעננה נ' אילנה גזית ואח', מיום 3.12.2024.

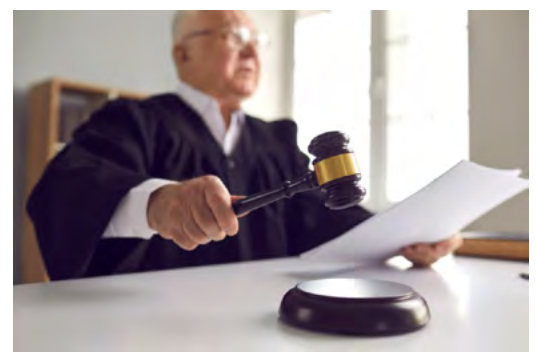
בקשר עם הקצאת קרקע על ידי עירייה ללא מכרז, נזכיר את בג"ץ 3638/99 אמנון בלומנטל נ' עיריית רחובות מיום 24.08.2024, בו נפסקה הלכה מנחה. דובר בהקצאת קרקע על ידי עיריית רחובות לעמותת "הליכות חיים", ללא מכרז, ולצורך הקמת מרכז להפצת היהדות. על החלטת ההקצאה הוגשה עתירה מטעם התושבים המתגוררים בסמוך לקרקע, בטענה שלא התחשבו בצרכיהם. בג"ץ פסל את הקצאת הקרקע ופסק כי "הקצאת קרקע חייבת להיעשות על פי כללים ותבחינים הוגנים, שוויוניים, ברורים, ענייניים וגלויים על פי שיקולים ענייניים סבירים ומידתיים...". פסק הדין קבע אבני דרך להקצאות מסוג זה: כל החלטה מנהלית בעניין צריכה להיות מבוססת על תשתית עובדתית בדוקה המאפשרת לשקול את כלל האינטרסים ובמיוחד את צרכי הציבור באזור בו מצויה הקרקע והכל תוך חובת שקיפות והבטחת התמודדות הוגנת על הקרקע כמשאב ציבורי. בית המשפט המליץ לגבש נוהל בדבר הקצאת קרקעות ללא תמורה.

בג"צ פסל את הקצאת הקרקע ופסק כי "הקצאת קרקע חייבת להיעשות על פי כללים ותבחינים הוגנים, שוויוניים, ברורים, ענייניים וגלויים על פי שיקולים ענייניים סבירים ומידתיים..."

איך לפרש פסק דין עמום?

בפסק דין מאוגוסט האחרון (ע"א 336/22 דליה ברעם ואח' נ' רשות מקרקעי ישראל מיום 7.8.2024) נדרש בית המשפט העליון להכריע בסוגיה משפטית הנוגעת לזכויות במקרקעין. המחלוקת המרכזית נסבה על השאלה האם החזקה של המנוח במקרקעין שבבעלות רשות מקרקעי ישראל נעשתה במסגרת הסכם חכירה עם רשות או בהסכם הרשאה גרידא, וזאת לצורך העברה בין-דורית של זכויות. הנקודה המעניינת נוגעת לפירושו של פסק דין עמום שניתן במחלוקת ואשר ביקש להכריע בסכסוך ממושך השנים.

המקרה עסק בהסכם בין המנוח משה חזקיה לבין מנהל מקרקעי ישראל. בשנת 1957 חתם המנוח משה חזקיה על הסכם עם רשות מקרקעי ישראל לחכירת המקרקעין אשר בבעלות הרשות. הקרקע נועדה להפעלת משתלה המהווה עסק משפחתי. לאורך השנים נחתמו בין הצדדים מספר רב של הסכמים אשר כל אחד מהם ארך שלוש שנים עם מתן אופציה להארכה לתקופה נוספת. ההסכמים שנחתמו מעת לעת נועדו לחידוש ההתקשרות ונשאו את הכותרת "הסכמי חכירה". החל משנת 1969 ואילך צוין בהסכמים כי הזכויות הניתנות הן זמניות, קצרות ומוגבלות וכי הרשות רשאית להפסיק את ההתקשרות בכל עת. עוד נכתב בהם כי המנוח אינו זכאי להעביר את זכויותיו לאחר. בשנת 1989 בעת חידוש נוסף של החוזה, שונתה כותרת ההסכם ל"הסכם הרשאה" והמנוח הוגדר כ"ברשות" לניהול המקרקעין, זאת בשונה מזכות החכירה שהופיעה בהסכמים הקודמים.

הנקודה המעניינת נוגעת לפירושו של פסק דין עמום שניתן במחלוקת ואשר ביקש להכריע בסכסוך ממושך השנים

בשנת 1995 פרץ סכסוך בין הצדדים ביחס לגובה דמי השימוש בקרקע. המנוח הגיש תביעה כנגד הרשות בבית המשפט המחוזי ועתר לסעד הצהרתי לפיו הוא זכאי לחידוש חוזה חכירה וכי על הרשות לגבות ממנו תשלום שנתי כנהוג בשטח חקלאי, כפי ששילם עד ליום זה. הרשות הגישה תביעה שכנגד ועתרה לסילוקו של המנוח מהקרקע. בפסק דין של בית המשפט המחוזי (ת"א 2101/96 מיום 8.3.2000) קיבל בית המשפט את טענות המנוח ודחה את תביעת הרשות. בית המשפט עמד על אינטרס הציפייה של המנוח, וקבע כי הוא יוכל להמשיך להחזיק במקרקעין במסגרת ההסכמים של הרשות. מנגד, בית המשפט קבע כי המנוח אינו זכאי להתקשר בחוזה חכירה לדורות. פסק הדין הוקדש ברובו לשאלת גובה דמי השימוש. הוצגה שומת השמאי מטעם המנוח והוצגה שומת שמאי נוספת מטעם רשות מקרקעי ישראל. בית המשפט פסק כי יש להעדיף את שומת השמאי מטעם המנוח, אשר העמיד את דמי החכירה השנתיים על סך 6,000 ₪ לשנה (בדומה לדמי החכירה השנתיים שנקבעו בחוזה האחרון בין הצדדים). בשומתו קבע כי שימוש הקרקע הוא "חקלאי" לעומת השמאי הממשלתי מטעם הרשות אשר קבע את שומתו על פי סיווג שימוש הקרקע כ"תעשייתי" ולא ידע לתמוך קביעתו בחיקוק או הסכם כלשהו. בית המשפט פסק כי על הרשות לערוך שומה חדשה על פי סיווג הקרקע כחקלאי, ולחתום עם המנוח על הסכם תקופתי בהתאם לגובה השומה החדשה.

לאחר מתן פסק הדין התגלעה מחלוקת בין המנוח לרשות בדבר פרשנות פסק הדין בנוגע לחישוב דמי החכירה. לאור המחלוקת לא נחתם הסכם בין המנוח לרשות ולא שולמו דמי שימוש על ידי המנוח, על אף שהוסיף להחזיק במקרקעין ולהפעיל בהם את משתלה. בשנת 2006 שלחה הרשות שובר גבייה לתשלום "דמי שימוש", בסתירה לכאורה לפסק הדין של בית המשפט המחוזי. המנוח הגיש לבית המשפט המחוזי בקשה להבהרת פסק הדין, אך בקשתו נדחה. המנוח הגיש בקשה לבית המשפט העליון, למתן ארכה להגשת ערעור על פסק הדין, בשל מחלוקת על פרשנותו, אך גם בקשה זו נדחתה. לבסוף, הגיש המנוח לבית המשפט המחוזי בקשה לאכיפת פסק הדין וקיומו לפי סעיף 6 לפקודת ביזיון בית המשפט. בשנת 2011 התקיים דיון בבקשה והצדדים הגיעו להסכמות: המנוח התחייב להסדיר תשלום מוסכם על סך 300,000 ₪ עבור דמי השימוש שלא שילם במשך 16 שנה. בכפוף לכך התחייבה הרשות לחתום על חידוש הסכם עם המנוח.

ואולם על אף ההסכמות האמורות, בין המנוח לרשות לא פסקו המחלוקות. המנוח ביקש לחתום על חידוש הסכם חכירה, אך הרשות לא נעתרה לבקשתו והסכימה לחדש עמו הסכם הרשאה בלבד. המנוח המשיך להחזיק במקרקעין ולהפעיל את המשתלה, אך עמד בסירובו לחתום על הסכם הרשאה. בסופו של יום לא נחתם הסכם כלשהו בחייו של המנוח. המנוח הלך לעולמו בשנת 2014. המנוח הותיר צוואה, לפיה הזכויות במשתלה מוקנות לביתו דליה ברעם.

בשנת 2017 הגישה דליה פנייה לרשות בה עתרה ל"העברת זכויות מכוח צוואה, וחתימה על הסכם חכירה". מספר ימים לאחר מכן נשלחה לדליה דרישה מטעם הרשות לפנות את המשתלה. בשנת 2018 עתרו דליה ברעם ובעלה איתן ברעם לבית המשפט המחוזי בבקשה לסעד הצהרתי לפיו הם זכאים להתקשר עם הרשות בחוזה חכירה. התובעים טענו כי הרשות אינה מקיימת את פסק הדין משנת 2000 שהורה לחתום על הסכם עם המנוח. בנוסף טענו כי הם רשאים להיכנס בנעלי המנוח לצורך חתימה על הסכם. מנגד טענה הרשות כי אין לתובעים זכות עמידה, בהתבסס על כך שזכות ההרשאה של המנוח אינה עבירה. בנוסף נטען כי פסק הדין משנת 2000 מתייחס למנוח בלבד. תביעת התובעים נדחתה, והתובעים ערערו לבית המשפט העליון.

בערעור, המערערים טענו כי בית המשפט המחוזי טעה בפרשנות פסק הדין משנת 2000. לטענתם, בפסק הדין משנת 2000 נקבע שעל הרשות להמשיך ולחתום עם המנוח על הסכמי חכירה. עוד נקבע בפסק הדין משנת 2000 כי ככל והרשות מעוניינת להמיר את הסכמי החכירה בהסכמי הרשאה עלייה להציג "טעמים ראויים" אך הרשות לא עשתה זאת במשך 18 שנה. קביעה זו מחדדת את כוונתו של בית המשפט כי

לאחר מתן פסק הדין התגלעה מחלוקת בין המנוח לרשות בדבר פרשנות פסק הדין בנוגע לחישוב דמי החכירה. לאור המחלוקת לא נחתם הסכם בין המנוח לרשות ולא שולמו דמי שימוש על ידי המנוח, על אף שהוסיף להחזיק במקרקעין ולהפעיל בהם את משתלה

בית המשפט העליון בחן את לשון פסק הדין על מנת להבין את הפרשנות הראויה

ההסכמים עליהם יש לחתום הם הסכמי חכירה. בנוסף טענו המערערים כי בית המשפט ביסס החלטתו על הנחה לפיה מדובר במדיניות חדשה של הרשות שלא להשתמש בהסכמי חכירה לתקופות זמן של פחות מ-5 שנים. בעיני המערערים הנחה זו שגויה, שהרי נחתמו בין הרשות לאזרחים אחרים הסכמי חכירה לתקופה של פחות מחמש שנים. לאור האמור, טענת המערערים היא כי הם זכאים להתקשר עם הרשות בחוזה חכירה, ויש להורות לרשות לעשות כן.

לטענת הרשות, ליורשים אין זכות במקרקעין. לדבריה, זכות המנוח מעולם לא הייתה חכירה אלא הרשאה. הרשות חלקה על פרשנות פסק הדין משנת 2000, וטענה כי לא הוקנתה מכוחו למנוח זכות חכירה. אמנם כותרתם של חלק מההסכמים "חוזה חכירה" אך משום שאלה ההסכמים היחידים שנהגו באותה העת, אך הכותרת אינה משקפת מהות. מלשון החוזה עולה כי למנוח הוענקו זכויות זמניות בלבד ולכן אין לקבל את עמדת היורשים, לפיה פסק הדין המקורי העניק לו זכויות חכירה. בנוסף טענו, כי גם אם היה נחתם הסכם חכירה עם המנוח, הזכות נובעת מהסתמכותו ואינה ניתנת להורשה.

לב הדיון המשפטי בערעור התמקד בפרשנותו של פסק הדין המקורי. בית המשפט העליון בחן את לשון פסק הדין על מנת להבין את הפרשנות הראויה. בפסק הדין המקורי הורה בית המשפט לחדש את ההסכמים שנחתמו טרם מתן פסק הדין, ואלה היו חוזי "חכירה". אך בפועל הזכויות שהוענקו מכוח הסכמים אלו היו זמניות, קצרות ומוגבלות. על אף כותרת ההסכמים והשימוש במושג "חכירה", הזכויות שהוענקו למנוח היו בגדר הרשאה בלבד. יתר על כן, ההסכמים המאוחרים בין המנוח לרשות נשאו את הכותרת "הסכם הרשאה" ובהם נכתב בבירור כי הזכויות בלתי עבירות. בית המשפט הוסיף כי מסקנה זו עולה בקנה אחד עם הפרשנות התכליתית של פסק הדין המקורי משנת 2000, שביקש להגן על האינטרסים של המנוח, כמחזיק במקרקעין תקופה ארוכה. פסק הדין לא הניח לנגד עיניו את אינטרס היורשים. לפיכך, בית המשפט העליון דחה את הערעור והותיר את החלטת בית המשפט המחוזי על כנה.

בית המשפט הוסיף כי מסקנתו עולה בקנה אחד עם הפרשנות התכליתית של פסק הדין המקורי משנת 2000, שביקש להגן על האינטרסים של המנוח, כמחזיק במקרקעין תקופה ארוכה

לפסק הדין ראו: ע"א 336/22 דליה ברעם ואח' נ' רשות מקרקעי ישראל מיום 07.08.2024

צוואות הדדיות

בית המשפט העליון נדרש לאחרונה להכריע בסכסוך משפחתי מורכב, שנסב על תוקפן של צוואות הדדיות ועל שאלת זכותו של יורש ראשון לשנות את סדר החלוקה שנקבעה בצוואת המוריש (בע"מ 1857/24 פלונית נ' פלונית, מיום 2.12.2024). בית המשפט העליון (כב' השופטים א' שטיין, ד' מינץ ו- ח' כבוב) קבע פה אחד כי לא היה בכוחו של היורש, האב, לשנות את הסדר יורש-אחר-יורש שקבעה האם בצוואתה. השופטים נחלקו בשאלת הסעד המתאים; בעוד שהשופט שטיין, בדעת מיעוט, סבר שיש לבטל את הצוואה המאוחרת כמעט במלואה, השופטים מינץ וכבוב (בדעת רוב) קבעו כי ניתן להסתפק בתיקונים נקודתיים.

במרכז הסכסוך עמדו צוואות הדדיות שערכו בני זוג, הורי הצדדים, בשנת 1996. הצוואות ההדדיות קבעו הוראות זהות, לפיהן לאחר פטירת הראשון מביניהם, יירש בן הזוג הנותר את מלוא העיזבון, אך יהיה מנוע מלהעביר את הזכויות ברכוש שירש מבן זוגו במהלך חייו. עוד קבעו, כי לאחר פטירת בן הזוג השני, יחולק הרכוש שווה בשווה בין ארבעת ילדיהם. הצוואות כללו הוראה בדבר שמירת החירות לצוות, המאפשרת לכל אחד מבני הזוג לבטל את צוואתו-שלו, לשנותה או להוסיף עליה.

האם המנוחה נפטרה בשנת 2017. האב ירש את רכושה. זמן קצר לאחר פטירתה ערך האב צוואה חדשה, בה שינה את אופן חלוקת הרכוש בין הילדים, כך שבמקום חלוקה שווה, הוריש את מרבית הרכוש לשתיים מבנותיו בלבד (המשיבות), תוך הענקת סכומי כסף מוגבלים לשני ילדיו האחרים (המבקשת והמשיב 3). האב נפטר כארבעה חודשים

בית המשפט העליון פסק כי צוואת המנוחה כללה הסדר של יורש-אחר-יורש, הקבוע בסעיף 42 לחוק הירושה, וכן איסור על העברת הרכוש במהלך חיי היורש הראשון, לפי סעיף 45 לחוק. נפסק, כי הוראות אלו הגבילו את זכויות האב ברכוש שירש, כך שהוא לא היה רשאי להוריש אותו באופן שונה מהקבוע בצוואת האם

בית המשפט העליון פסק כי צוואת הודית הכוללת הסדר של יורש-אחר-יורש יכולה להתבסס על שני מנגנונים משפטיים: הראשון, "המנגנון הקנייני" המעוגן בעיקרון לפיו אין אדם יכול להעביר לזולת יותר זכויות משיש לו; והשני, "מנגנון ההסתמכות" הנובע מדיני החוזים, המכיר באינטרס המצוה בצוואת הודית במה שיעשה שותפו בצוואת הודית במה שיעשה שותפו ברכושו שלו

לאחר מכן. בעקבות כך התגלעה מחלוקת בין האחים. בעוד שהמשיבות ביקשו מבית המשפט לקיים את הצוואה המאוחרת, המבקשת והמשיב 3 ביקשו להורות על קיום הצוואה המוקדמת, בטענה כי האב לא היה רשאי לשנות את אופן חלוקת הרכוש שירש מהאם, שעה שהיה כפוף להסדר "יורש אחר יורש" שנקבע בצוואתה. בית המשפט לענייני משפחה ובית המשפט המחוזי דחו את טענות המבקשת והמשיב 3, וקבעו כי ההוראה בדבר שמירת החירות לצוות מהווה "הוראה אחרת" לפי סעיף 53 לחוק הירושה, התשכ"א-1965, הגוברת על ההסדר של יורש-אחר-יורש שבסעיף 42 לחוק. נפסק כי האב היה רשאי לשנות את צוואתו גם ביחס לרכוש שירש מהאם.

בית המשפט העליון פסק כי צוואת המנוחה כללה הסדר של יורש-אחר-יורש, הקבוע בסעיף 42 לחוק הירושה, וכן איסור על העברת הרכוש במהלך חיי היורש הראשון, לפי סעיף 45 לחוק. נפסק, כי הוראות אלו הגבילו את זכויות האב ברכוש שירש, כך שהוא לא היה רשאי להוריש אותו באופן שונה מהקבוע בצוואת האם. בנוסף, ההוראה בדבר שמירת החירות לצוות לא יצרה "הוראה אחרת" במובן סעיף 53 לחוק, המאפשרת התנאה על הוראות סעיף 42(א), שכן ההוראה נעה לחופש של כל מצווה לשנות את צוואתו ביחס לרכושו שלו, ולא לאפשר לו לשנות את חלוקת רכושו של המצווה האחר.

בית המשפט העליון פסק כי צוואת הודית הכוללת הסדר של יורש-אחר-יורש יכולה להתבסס על שני מנגנונים משפטיים: הראשון, "המנגנון הקנייני" המעוגן בעיקרון לפיו אין אדם יכול להעביר לזולת יותר זכויות משיש לו; והשני, "מנגנון ההסתמכות" הנובע מדיני החוזים, המכיר באינטרס המצווה בצוואת הודית במה שיעשה שותפו ברכושו שלו. המנגנון הקנייני מגביל את היורש הראשון לפעול אך ורק במסגרת הזכויות שהוקנו לו בצוואה, ובענייניו, האם אסרה על האב להעביר נכסים שירש ממנה בחייו וחייבה אותו להורישם לילדים בחלקים שווים. מנגנון ההסתמכות, לעומת זאת, מגן על האינטרס של כל אחד מבני הזוג שמשנהו יקיים את חלקו בהסדר ההדדי. בית המשפט הדגיש כי ההוראה בדבר שמירת החירות לצוות הסירה מהצוואות ההדדיות את מנגנון ההסתמכות, אך לא את המנגנון הקנייני. לפיכך, נפסק, כי הצוואה המאוחרת של האב נפגמה בטעות שבעובדה; האב לא היה רשאי לשנות את אופן חלוקת הרכוש שירש מהאם, משום שזכויותיו ברכוש זה היו כפופות להסדר יורש-אחר-יורש שקבעה בצוואתה.

השופטים נחלקו בשאלת נפקות הטעות שנפלה בצוואה המאוחרת של האב. סעיף 30(ב) לחוק הירושה, שעניינו בהוראת צוואה שנעשתה מחמת טעות, קובע שני מסלולים: לפי המסלול הראשון, ככל שניתן לקבוע בבירור מה היה המצווה מורה בצוואתו אלמלא הטעות, בית המשפט יתקן את דבר הצוואה. לפי המסלול השני, וככל שלא ניתן לבחור במסלול הראשון, בית המשפט יורה על ביטול הצוואה. השופט שטיין, בדעת מיעוט, סבר כי יש לבטל את הצוואה המאוחרת כמעט במלואה (למעט סעיף 1 לצוואה שביטל את הצוואה הקודמת), מאחר שלא ניתן לקבוע בבירור מה היה מצווה האב אלמלא טעה לחשוב שהוא רשאי לצוות גם את רכושו האם. על כן, לפי השופט שטיין, יש לבטל את הצוואה המאוחרת ולחלק את עיזבון המנוח על פי דין.

השופט מינץ מתח ביקורת על מסקנתו של השופט שטיין, בקובעו כי היא אינה מתיישבת עם מספר עקרונות מרכזיים: ראשית, היא אינה מתיישבת עם שאיפת המחוקק להגשים את רצון המצווה; שנית, היא מתעלמת מההעדפה הברורה הנתונה בסעיף 30(ב) לחוק לתקן את הטעות חלף ביטול הצוואה; שלישית, היא אינה מתיישבת עם קביעותיו העובדתיות של בית המשפט לענייני משפחה בדבר רצונו וכוונותיו של המנוח, שמכוחן ניתן לקבוע בבירור מה היה מצווה אלמלא הטעות. השופט מינץ, בהסכמת השופט כבוב, פסק כי ניתן וראוי לתקן את הוראה 3 לצוואה המאוחרת, שעניינה הורשת מרבית הרכוש למשיבות. השופט מינץ נימק את קביעתו כך שעצם העובדה שהאב טעה לגבי היקף הנכסים שביכולתו להוריש למשיבות אינה משנה את רצונו הכללי והעקרוני להוריש להן את מלוא נכסיו האישיים. לפיכך, נפסק כי יש לתקן את ההוראה בצוואה, כך שהיא תחול רק על נכסיו האישיים של האב, ולא על הנכסים אותם ירש מהאם.

באשר לסעיפים 4 ו-5 לצוואה המאוחרת, שעניינם בסכומי הכסף שהוריש האב למבקשת ולמשיב 3, השופטים מינץ וכבוב הגיעו למסקנות שונות. השופט מינץ סבר כי ניתן לקבוע בבירור שאילו היה האב מודע לכך שהמבקשת והמשיב 3 יקבלו ממילא רבע מעיזבון המנוחה, הוא לא היה מוריש להם סכומים נוספים. זאת, בהתבסס על עדות עורך הדין שערך את הצוואה, לפיה הטעם היחיד להורשת הסכומים היה רצונו של האב שלא לקפחם לחלוטין. לפיכך, השופט מינץ מצא כי בנסיבות אלו יש לבטל את הוראות הצוואה לפיהן יש להוריש סכומי כסף למבקשת ולמשיב 3. לעומתו, השופט כבוב סבר כי לא ניתן לקבוע בבירור מה היה רצון האב בעניין זה, ולכן, יש להורות על ביטול סעיפים אלה בלבד.

בהתאם לפסק דינם של השופטים מינץ וכבוב (בדעת רוב), נפסק כי בעוד שהצוואה המאוחרת של האב תיוותר בתוקף, היא תחול רק על נכסיו האישיים, ואילו נכסיו האם המנוחה יחולקו שווה בשווה בין ארבעת הילדים, כפי שנקבע בצוואות ההדדיות המקוריות. כמו כן, נפסק כי הורשת הסכומים מהאב למבקשת ולמשיב 3 בצוואה המאוחרת – תבטל.

פסק הדין משקף את המורכבות הקיימת בצוואות הדדיות ובהסדר של 'יורש אחר יורש'. בהקשר זה, מעניין לעיין בספרו של שמואל שילה **פרשנות לחוק הירושה** (1995), אשר בוחן את השאלה עימה מתמודדות שיטות משפט רבות: עד כמה יש לאפשר לאדם לקבוע מה ייעשה ברכושו לאחר מותו? הספר מציג את שתי הגישות העיקריות שפותחו במטרה להגביל את כוחו של המוריש הנפטר: הגישה הראשונה, שאומצה בישראל, מגבילה את מספר היורשים שניתן לקבוע בשרשרת של 'יורש אחר יורש'. גישה זו באה לידי ביטוי בסעיף 42(ד) לחוק הירושה, אשר קובע כי הוראת צוואה על דרך יורש-אחר-יורש ליותר משניים – בטלה. הגישה השנייה, המקובלת בשיטות משפט כמו אנגליה וארצות הברית, מגבילה את משך הזמן שבו יכול המוריש לקבוע את גורל נכסיו. כלומר, לאחר מספר מסוים של שנים ממות המוריש, אין נפקות משפטית להוראותיו, והנכסים משוחררים ממגבלותיו. שתי הגישות נועדו להשיג אותה מטרה – למנוע מצב בו אדם שנפטר ממשיך לשלוט בנכסים 'מקברו', וחלף זאת לאפשר לאנשים חיים לקבל החלטות לגבי רכוש שהפך שלהם (ראו בעמ' 372).

בענין **פלונית הנ"ל**, הצוואות ההדדיות של בני הזוג הדגימו אינטרס מועצם של הסתמכות, שביטוייה באימוץ הסדר הדדי של יורש אחר יורש. בד בבד, בשתיקה הופיעה הוראה המאפשרת למצווה לשמור על שיקול דעתו לשנות את צוואתו. במענה למתח שנוצר, בית המשפט הכיר בתוקף המחייב של הוראת יורש-אחר-יורש בצוואת האם המנוחה, וזאת לצד מתן אפשרות לאב לצוות את נכסיו האישיים כרצונו. פתרון זה מדגים כיצד ניתן למצוא איזון ראוי בין הרצון להגביל את 'שלטון המת' לבין הצורך לכבד הסכמות בין בני זוג המסתמכים זה על זה בעת עריכת הצוואה.

לפסק הדין ראו: [בע"מ 1857/24 פלונית נ' פלונית \(מיום 21.12.2024\)](#).

הטעיה בתיווך

ביוני 2024, בית המשפט העליון נדרש להכריע במחלוקת הנוגעת לזכותה של מתווכת נדל"ן לדמי תיווך בנסיבות בהן הסתירה מהמשיבה, בעלת נכס, את זהותו של הרוכש הפוטנציאלי (ע"א 214/23 פרוספריטי סאל נדל"ן ייעוץ השקעות ושייוק נכסים בע"מ נ' הבניין ברח' יפו 21 ירושלים בע"מ, מיום 21.7.2024). בית המשפט העליון (מפי השופטת ג' כנפי-שטייניץ בהסכמת השופטים י' ארלון ור' רונן) קבע כי מתווכת הנדל"ן אינה זכאית לדמי התיווך שנקבעו בהסכם תיווך שנחתם תחת הטעיה. עם זאת, בית המשפט פסק למתווכת סכום כספי, נמוך מהמוסכם, בעילת השבה לפי דיני עשיית עושר ולא במשפט.

עד כמה יש לאפשר לאדם לקבוע
מה ייעשה ברכושו לאחר מותו? שתי
גישות עיקריות פותחו במטרה להגביל
את כוחו של המוריש הנפטר: הגישה
הראשונה, שאומצה בישראל, מגבילה
את מספר היורשים שניתן לקבוע
בשרשרת של 'יורש אחר יורש'.
הגישה השנייה, המקובלת בשיטות
משפט כמו אנגליה וארצות הברית,
מגבילה את משך הזמן שבו יכול
המוריש לקבוע את גורל נכסיו

בית המשפט העליון נדרש להכריע במחלוקת הנוגעת לזכותה של מתווכת נדל"ן לדמי תיווך בנסיבות בהן הסתירה מהמשיבה, בעלת נכס, את זהותו של הרוכש הפוטנציאלי

בתחילת 2019 פנתה בעלת המקרקעין ביפו 21 בירושלים למתווכת נדל"ן בבקשה שתסייע לה במציאת קונה לנכס בתמורה לסכום של 120 מיליון ש"ח. הצדדים חתמו על הסכם תיווך, בו נקבע כי תשולם למתווכת עמלת תיווך בשיעור 1% ממחיר המכירה הכולל של הנכס בתוספת מע"מ, ככל שייחתם הסכם מחייב בין בעלת המקרקעין לבין כל גורם שהנכס הוצג לו או נודע לו עליו באמצעות המתווכת.

בסמיכות להתקשרות, נוצר קשר ישיר בין נציג בעלת המקרקעין, מר בנימיני, לבין אחד בשם נתנאל שטרן. מר שטרן הביע עניין ראשוני בנכס, אך ציין כי העסקה תהיה כדאית עבורו רק אם המדינה, השוכרת את הנכס, תפנה את הנכס לטובת שוכר המוכן לשלם דמי שכירות גבוהים יותר. מספר חודשים לאחר מכן פנה שטרן אל המתווכת בבקשה שתסייע לו ברכישת נכסים, והמתווכת הציעה לו את הנכס נשוא הסכסוך. שטרן עדכן את המתווכת על היכרותו המוקדמת עם הנכס, ואילו המתווכת מסרה לו כי יש לה שוכרים פוטנציאליים המוכנים לשלם דמי שכירות גבוהים יותר. שטרן הציע הצעה ראשונית לרכישת הנכס עבור חברות שבבעלות אביו.

במהלך המשא ומתן בין הצדדים, המתווכת הסתירה מנציג הבעלים את זהות הרוכשים, וציינה שמדובר ב"יהודים עשירים מאד מארצות הברית", "שאתה לא מכיר". שעות ספורות לפני החתימה על הסכם המכר, בעלת המקרקעין חתמה על הסכם תיווך שני עם המתווכת, בו נקבעה עמלת תיווך גבוהה יותר מזו שנקבעה בהסכם הראשון, בשיעור של 2% משווי המכירה בתוספת מע"מ. במעמד החתימה על הסכם המכר, בעלת המקרקעין גילתה כי רוכש הנכס הוא מר שטרן עמו שוחחה קודם לכן על רכישת הנכס. בעקבות כך, התגלעה מחלוקת בין בעלת המקרקעין לבין המתווכת בנוגע לדמי התיווך, כאשר לעמדת הבעלים, המתווכת אינה זכאית לדמי התיווך שנקבעו בהסכם, הן בשל העובדה כי לא היא הציגה לרוכשת את הנכס, והן בשל העובדה כי הוליכה אותה שולל והסתירה ממנה את זהות הרוכש.

במרכז הדיון השיפוטי עמדה שאלת היקף חובות הגילוי החלות על מתווכ במקרקעין. המחלוקת נסבה על היחס בין סעיף 8(א) לחוק המתווכים, המטיל על מתווכ חובה למסור ללקוחו "כל מידע מהותי הנוגע לנכס", לבין סעיף 15 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, המעניק זכות לביטול חוזה עקב הטעיה. הצדדים נחלקו בשאלה אם המתווכת הייתה חייבת לגלות למשיבה את זהות הרוכש, ומהי הנפקות המשפטית של אי-גילוי מידע זה. המתווכת טענה כי חובות הגילוי החלות עליה מוגבלות למידע על הנכס בלבד, בעוד שבעלת הנכס טענה כי חלות עליה חובות גילוי רחבות יותר, הכוללות את זהות הרוכש, וזאת מכוח הדין הכללי.

בית המשפט המחוזי דחה את תביעת המתווכת לדמי התיווך המוסכמים, תוך שהתייחס למכלול ההתנהלות של הצדדים. כנקודת מוצא נקבע כי המתווכת הייתה "הגורם היעיל" שהביא להתקשרות בהסכם המכר, כנדרש בסעיף 14(א)(3) לחוק המתווכים, זאת מאחר שהצליחה ליצור שינוי מהותי בעסקה, כאשר איתרה שוכרים המוכנים לשלם דמי שכירות גבוהים יותר, באופן שהטה את הכף מבחינת הרוכש לרכישת הנכס. ואולם, חרף היותה הגורם היעיל, נקבע שהמתווכת הטעתה את בעלת המקרקעין באופן המצדיק את ביטול הסכם התיווך. ההטעיה באה לידי ביטוי במעשה, כאשר המתווכת אמרה לבעלים שמדובר ב"יהודים עשירים מאד מארצות הברית" שהוא לא מכיר, אף שידעה על היכרותם; וכן במחדל, על דרך אי-גילוי עובדות מהותיות, כאשר בנסיבות העניין שטרן עצמו סיפר למתווכת כי הנכס הוצג לו על-ידי בעליו, והיה עליה לגלות את זהותו כרוכש.

בית המשפט המחוזי העריך כי אילו זהותו של מר שטרן הייתה נחשפת עובר להסכם התיווך השני, בעלת המקרקעין לא הייתה מסכימה לשלם למתווכת דמי תיווך בשיעור 2% בתוספת מע"מ. עוד נקבע, כי המתווכת נמנעה מלגלות את זהות הרוכש כדי למנוע מהבעלים לדעת נתון שהוא רלוונטי לעניין דמי התיווך. בית המשפט המחוזי בחן אם השימוש שעשתה בעלת המקרקעין בזכות הביטול לפי סעיף 15 לחוק החוזים (חלק כללי) עולה בקנה אחד עם חובת תום הלב הקבועה בסעיף 12 לחוק החוזים.

במרכז הדיון השיפוטי עמדה שאלת היקף חובות הגילוי החלות על מתווכ במקרקעין. המחלוקת נסבה על היחס בין סעיף 8(א) לחוק המתווכים, המטיל על מתווכ חובה למסור ללקוחו "כל מידע מהותי הנוגע לנכס", לבין סעיף 15 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, המעניק זכות לביטול חוזה עקב הטעיה

נפסק כי אילו הייתה העסקה רווחית וכדאית לבעלת המקרקעין, היה בעמידתה על זכותה לבטל את הסכם התיווך משום חוסר תום לב. ואולם, לאור העובדה כי בחלוף למעלה משלוש שנים מיום החתימה שולם לבעלת המקרקעין רק רבע מן התמורה, הרי שהעסקה הייתה בלתי כדאית ולפיכך אין בעמידתה של בעלת המקרקעין על זכותה לבטל את הסכם התיווך משום חוסר תום לב. ואולם, בעניין זה קבע בית המשפט העליון כי בית המשפט המחוזי נקלע לכלל טעות, מאחר ששאלת כדאיותו של הסכם המכר אינה רלוונטית לשאלת תום לבה של בעלת המקרקעין בהפעלת זכותה לבטל את הסכם התיווך.

המתווכת ערערה על דחיית התביעה. בית המשפט העליון קיבל את הערעור באופן חלקי, תוך שהבהיר סוגיה עקרונית בדבר היחס בין מערכות הדינים החלות על מתווכי מקרקעין. נפסק, כי חוק המתווכים לא נועד להחליף את הדין הכללי או לשמש כהסדר שלילי, אלא להוסיף נדבך של חובות ייחודיות לתחום התיווך ולהגדיר כחובות אמון. משכך, מתווך במקרקעין כפוף במקביל הן לחובות הגילוי הספציפיות מכוח חוק המתווכים, והן לחובות הגילוי הכלליות החלות על כל צד להתקשרות חוזית. בית המשפט מצא כי בנסיבות המקרה דנו, ההפרה של חובות הגילוי על ידי המתווכת נובעת משני המקורות גם יחד: ראשית, מכוח הדין הכללי, כאשר הסתירה מידע מהותי על זהות הרוכש ואף הטעתה באופן אקטיבי את הבעלים; ושנית, מכוח חוק המתווכים, בכך שפעולותיה נגדו את החובה הבסיסית לפעול "בנאמנות, בהגינות ובדרך מקובלת".

על אף שבית המשפט אישר את צדקת ביטול הסכם התיווך השני בשל הטעיה מצד המתווכת באשר לזהות הרוכש, נפסק שאין בכך כדי לשלול מהמתווכת את זכותה לקבל שכר ראוי בגין שירותיה, וזאת משני טעמים מצטברים: האחד נעוץ בדיני ההשבה החלים לאחר ביטול חוזה, בהתאם לסעיף 21 לחוק החוזים, המחייב השבה הדדית של מה שהתקבל מכוח החוזה או את שוויו; השני נובע מתוקפו של הסכם התיווך הראשון, אותו יש לבחון בהתאם לנסיבות המקרה, בשים לב לפרשנותו של החוזה המאוחר, לכוונת הצדדים ולעקרון תום הלב. בענייננו, נקבע כי ההסכם הראשון, שלא היה נגוע בפגם, מהווה את "הסכם הבסיס" אשר הסדיר את זכותן המשפטית של המערערות לקבלת דמי תיווך בשיעור 1% מסכום המכירה הכולל. באשר להסכם השני, נקבע כי הוא נועד אך להגדיל את שיעור דמי התיווך לשיעור של 2% וכי בנסיבות אלו, ההסכם הראשון "שריר וקיים".

לעניין גובה השכר הראוי, בית המשפט קבע כי יש להעמידו על 1% ממחיר המכירה (חלף 2% שנקבעו בהסכם השני שבוטל). קביעה זו התבססה על שני אדנים: ראשית, הסכם התיווך הראשון, אשר שיקף את הסכמת הצדדים המקורית לתשלום דמי תיווך שלא הייתה נגועה בפגם; שנית, הנוהג המקובל בענף בעסקאות בהיקף דומה, כפי שהוכר בפסיקה קודמת. בכך יצר בית המשפט איזון ראוי בין זכותה של המתווכת לקבל תמורה בגין עבודתה שהניבה תוצאות, לבין הצורך להגן על המשיבה מפני תוצאות ההטעיה.

הקביעה בדבר גובה דמי התיווך מתבססת על עקרון חשוב בדיני ההשבה, לפיו כאשר חוזה מבוטל בשל פגם בכריתתו, אין זה ראוי לכבול את הצד החף מאשם למחיר החוזי שנקבע בחוזה הפגום. לעניין זה, מעניין לעיין בע"א 6705/04 בית הרכב בע"מ נ' עיריית ירושלים (מיום 22.1.2009), אליו הפנה בית המשפט העליון בפסק הדין הנסקר. באותו מקרה, דובר על הסכם שכירות בין חברת בית הרכב לעירייה, שנפל פגם בצורתו עקב חסר בחתימת ראש העירייה כנדרש בסעיף 203 לפקודת העיריות. בית המשפט העליון, מפי כב' השופטת מ' נאור, קבע כי היצמדות למחיר החוזי במקרה כזה תהווה למעשה אכיפה עקיפה של החוזה הפגום ועקיפת תכלית הדין. בית המשפט העליון יישם את העיקרון הזה גם בענייננו, בקובעו כי יש להעמיד את דמי התיווך על שיעור של 1% בלבד, חלף 2% שנקבעו בהסכם שנכרת תחת הטעיה.

לפסק הדין ראו: ע"א 214/23 פרוספריטי סאל נדל"ן ייעוץ השקעות ושיווק נכסים בע"מ נ' הבניין ברח' יפו 21 ירושלים בע"מ (מיום 21.7.2024).

חוק המתווכים לא נועד להחליף את הדין הכללי או לשמש כהסדר שלילי, אלא להוסיף נדבך של חובות ייחודיות לתחום התיווך ולהגדיר כחובות אמון

הקביעה בדבר גובה דמי התיווך מתבססת על עקרון חשוב בדיני ההשבה, לפיו כאשר חוזה מבוטל בשל פגם בכריתתו, אין זה ראוי לכבול את הצד החף מאשם למחיר החוזי שנקבע בחוזה הפגום

יחידת נופש או דירת מגורים?

בית המשפט העליון פסל חוזה בו נמכרו זכויות ביחידת נופש לשימוש רצוף ומתמשך, בחריגה מהנחיות התב"ע הרלבנטית ומחוזר מנכ"ל משרד התיירות בנושא "אכסון מלונאי מיוחד", המגבילים את משך השימוש ביחידת נופש לשלושה חודשים בשנה לכל היותר (ע"א 3805/23 גלינה גולדנברג נ' בר-זן נדל"ן ותיירות בע"מ מיום 20.8.2024).

בחודשים יוני 2008 וביוני 2009, נחתמו בין הרוכשת גלינה גולדנברג לבין חברת הנדל"ן גבר-זן נדל"ן ותיירות בע"מ שני הסכמי מכר זהים במהותם, לרכישת שתי "יחידות נופש" על סך 3,500,000 ₪, בפרויקט מלון סוויטות בנתניה. על פי לשון ההסכמים, מטרתם היא מכירת זכות ליחידות נופש. בהתאם להסכמים, הרוכשת רשאית לעשות שימוש ביחידות הנופש כשלושה חודשים בשנה, ובתשעת החודשים הנותרים עליה להעמיד את היחידות לטובת השכרה לציבור באמצעות חברת הניהול של המלון. זאת, כדי לעמוד במגבלות הקבועות בהוראות התב"ע והוראות משרד התיירות, המאפשרות לבעלי יחידת נופש להתגורר ביחידה במשך שלושה חודשים בשנה לכל היותר, מאחר ומדובר במקרקעין המיועדים ל"אכסון מלונאי מיוחד". "אכסון מלונאי מיוחד" מוגדר בחוזר מנכ"ל 08/2006 של משרד התיירות: "בית מלון המוגדר... כ"מלון דירות" ו/או "דירות נופש" ו/או בית מלון הפועל על בסיס Time sharing או על בסיס Leaseback. אכסון מלונאי מיוחד מתייחס לשטחי מקרקעין ברצועת החוף ובשטחים אחרים בארץ בעלי משאבי טבע ונוף מיוחדים. שטחים אלה נועדו לרווחת הציבור הרחב לצרכי נופש ולא למגורי קבע. הוראות החוזר נועדו לשמור שאזורים אלה ישמשו לייעודם ולא יומרו למגורי קבע עבור יחידים.

במקרה של גב' גולדנברג, בנוסף להסכמי המכר נחתמו בין הצדדים גם הסכמות צדדיות: פרוטוקול ומסמך תנאים מיוחדים שאפשרו לרוכשת להשתמש ביחידות מעבר לשלושת החודשים המותרים בהסכמי המכר. הרוכשת התחייבה לשמור על הסכמים אלה בסודיות ואף נדרשה לחתום על מסמך "הצהרת סודיות". ואמנם, בין השנים 2016-2010 עמדו יחידות הנופש לשימוש הרוכשת לאורך כל ימות השנה ולא הועמדו להשכרה לציבור הרחב, זאת בניגוד להסכמי המכר הגלויים. בשנת 2020 הגישה הרוכשת תביעה לבית המשפט המחוזי להורות על בטלות הסכמי המכר בטענה שנכרתו למראית עין בלבד, בעוד שההסדר המיוחד הוא החוזה האמיתי שנכרת בין הצדדים. תביעתה הוגשה לאחר שבשנת 2016 התבקשה להעמיד את יחידות הנופש שרכשה להשכרה לציבור הרחב מעבר לשלושה חודשים בשנה. התביעה הוגשה כנגד חברת הנדל"ן עמה התקשרה בחוזה, וכנגד יעקב ברינגה ורפאל זנזורי המשמשים כמנהלים בחברה ופעלו לפי הנטען ביצירת מצגים והבטחות כלפיה. לטענת הרוכשת, ההסדר המיוחד היווה אסמכתא להתחייבות החברה היזמית לאפשר לה שימוש ביחידות שברשותה ללא הגבלת זמן. מנגד טענו המשיבים, כי זו פרשנות שגויה של מסמכי ההסדר המיוחד וכי הוא אינו סותר את הסכמי המכר. נטען כי בעת שנחתמו הסכמי המכר היה המצב המשפטי לא סופי בקשר לתקופת העמדת היחידות לציבור הרחב. בית המשפט המחוזי קיבל את טענת המשיבים והוסיף כי התביעה נדחית בשל פרק הזמן הממושך מעת שהתובעת התבקשה להעמיד את יחידותיה לרשות המאגר המלונאי ועד להגשת התביעה (ארבע שנים), וכן בהתחשב בכך שהייתה מיוצגת על ידי עורך-דין מומחה בנדל"ן בעת כריתת ההסכמים. לפי הראיות, עורך-הדין הבהיר לה עוד בשלב המשא ומתן את משמעות הרכישה של יחידה מלונאית ואת מחויבותה להעמיד את יחידת הנופש להשכרה לציבור.

הרוכשת ערערה לבית המשפט העליון. המחלוקת בין הצדדים עסקה בשאלה, אם "מסמך התנאים המיוחדים" זיכה את הרוכשת בזכות "לשכור" את היחידות מהמאגר המלונאי לתקופות מוגבלות ובתנאים מטיבים, כטענת המשיבים; או שמא הצדדים התכוונו להוצאת היחידות מהמאגר המלונאי ולמתן זכות למגורי קבע, כטענת המערערת. בית המשפט העליון, פה אחד, הפך את פסיקת בית המשפט המחוזי וסיווג את חוזה המכר כחוזה למראית עין. נפסק כי ההסדר המיוחד שנכרת בין הצדדים היווה חוזה "סמוי" המשקף את הסכמת הצדדים בפועל, והוא נועד לעקוף את הדרישה להעמיד את יחידת הנופש להשכרה לציבור הרחב במרבית ימות השנה.

בית המשפט העליון פסל חוזה בו נמכרו זכויות ביחידת נופש לשימוש רצוף ומתמשך, בחריגה מהנחיות התב"ע הרלבנטית ומחוזר מנכ"ל משרד התיירות בנושא "אכסון מלונאי מיוחד", המגבילים את משך השימוש ביחידת נופש לשלושה חודשים בשנה לכל היותר

נפסק כי ההסדר המיוחד שנכרת בין הצדדים היווה חוזה "סמוי" המשקף את הסכמת הצדדים בפועל, והוא נועד לעקוף את הדרישה להעמיד את יחידת הנופש להשכרה לציבור הרחב במרבית ימות השנה

החוזה הסמיו נכרת בניגוד להוראות התב"ע ולהנחיות משרד התיירות. נקבע כי חוזה שאלה הן מטרתו אינו חוקי ולכן הוא חוזה פסול לפי סעיף 30 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 ולא ניתן לקיימו. בית המשפט מצא כי במסגרת מסמך התנאים המיוחדים נקבע שבמקרה של תקופת השכרה מעבר לשלושת החודשים המותרים לפי הסכם המכר, יוטלו על הרוכשת חיובים כספיים נוספים, כמו תשלום הוצאות אחזקה ותשלום חלקי של הוצאות מאגר היחידות, לצד שלילת זכות המערערת להשתתף ברווחי מאגר היחידות. תשלומים אלה לימדו אף הם על הוצאת יחידות המערערת מהמאגר המלונאי, בניגוד להסכם הגלוי. בנסיבות אלה, בית המשפט העליון השיב את הדיון לבית המשפט המחוזי להכרעה בשאלת היקף ההשבה של כספי התמורה שהרוכשת שילמה בגין היחידות.

נציין כי בית המשפט העליון כבר התייחס בעבר לתופעה של השכרת דירות נופש לתקופות ממושכות שלא בהתאם להוראות התב"ע החלות על הקרקע. בע"א 1054/98 **חוף הכרמל נופש ותיירות (1989) בע"מ נ' עמותת אדם טבע ודין אגודה ישראלית להגנת הסביבה** מיום 4.2.2002, דובר בחברה יזמית שרכשה קרקע הסמוכה לים והקימה עליה פרויקט "מגדלי חוף הכרמל" למכירת דירות לבעלים יחידים וקבועים. עמותת אדם טבע ודין, שלפי פרסומיה מקדמת הגנה על משאבי טבע, הגישה עתירה מנהלית כנגד היזמית בטענה שמכירת הדירות למגורים מפרה את הוראות תמ"א 13 – תכנית המיתאר הארצית לחופים. לפי תכנית זו, הקרקע יועדה לשימוש לתיירות ונופש ונשללה בנייה למגורים. לטענת העמותה מכירת דירות לאנשים פרטיים לצורכי מגורים מהווה הפרה של תוכנית זו. בית המשפט המחוזי קבע שאין להסיק מהוראות התמ"א כי יש למנוע בעלות פרטית ביחידות במלון, אלא יש להגביל את השימוש של רוכשי הדירות בנכס שרכשו. בית המשפט המחוזי הורה לחברה היזמית לקבוע בכל חוזה שהיא כורתת עם רוכש יחידה במלון, שחובתו להעמיד את יחידת הנופש לשימוש לציבור במשך מספר חודשים בכל שנה.

עמותת אדם טבע ודין ערערה לבית המשפט העליון בטענה שאין להתיר בעלות פרטית ביחידות וכי יש להגדיר מראש את מספר החודשים בהם יעמידו הרוכשים את היחידות לטובת הציבור. מנגד טענה החברה היזמית כי מלון דירות מטיבו נועד לשימוש מעורב המשלב מגורים ותיירות. בנוסף טענו שהטלת מגבלה בשימוש הפרטי ביחידות תפגע בזכות הקניין של רוכשי היחידות. בית המשפט העליון הצביע על התנגשות ישירה בין אינטרסים: מחד, זכות הקניין של רוכשי היחידות שרכשו את הדירות ושילמו את תמורתן. מאידך, הזכות של הציבור הרחב לגישה למשאבי טבע השייכים לו. בית המשפט הבהיר כי זכות הקניין במקרקעין אינה מוחלטת אלא מוגבלת וכפופה להוראות תוכנית המתאר החלות עליה, וכי ניתן להטיל מגבלות על השימוש ביחידות שנרכשו. בתוך כך ולפי הוראות התוכנית הרלבנטית, על הדירות לעמוד לרשות הציבור הרחב במרבית ימות השנה. עם זאת, אין למנוע בעלות פרטית על הדירות, מאחר ויהיה בכך התערבות מוגזמת בקניין. העתירה של עמותת אדם טבע ודין נדחתה. נקבע כי הוראות התמ"א לא נועדו להטיל הגבלות על בעלות פרטית ביחידות המצויות בבניין, אלא ההגבלות נוגעות לשאלת השימוש בלבד. הפתרון שנקבע הוא שבעלי היחידות יעמידו את יחידותיהם לרשות הציבור הרחב במשך מרבית הזמן, כלומר למעלה מחצי שנה במצטבר. הוראה זו תיכלל בכל חוזה לרכישת דירה בבניין ותחול על כל רוכשי היחידות.

לפסקי הדין ראו:

[ע"א 3805/23 גלינה גולדנברג נ' בר-זן נדל"ן ותיירות בע"מ מיום 20.8.2024](#)

[ע"א 1054/98 חוף הכרמל נופש ותיירות \(1989\) בע"מ נ' עמותת אדם טבע ודין אגודה ישראלית להגנת הסביבה מיום 4.2.2002](#)

הטרדה מינית ברשתות החברתיות

בפסק דין שניתן בבית משפט השלום בראשון לציון (ת"א 34899-03-22 פלונית נ' פלוני מיום 11.11.24), נדונה סוגיית ההגנה מפני הטרדה מינית ברשתות החברתיות. פסק הדין מבחין בין חופש ביטוי לבין הטרדה מינית אסורה במרחב המקוון. המקרה המדובר עסק בתובעת, דמות פעילה ברשתות החברתיות, המחזיקה בעשרות אלפי עוקבים ואשר נוהגת לפרסם תכנים בנושא דימוי גוף והשמנה. לטענת התובעת, היא הוטרה באופן שיטתי ומתמשך על ידי הנתבע, אשר מוכר כסובל מהפרעה טורדנית כפייתית ומהפרעות התנהגות שונות.

ההטרדות אותן חוותה התובעת כללו פניות אישיות ופרסומים פומביים בעלי אופי מיני בוטה, אשר הופצו במגוון פלטפורמות והתמקדו במידות גופה, במשקלה ובמיניותה. הפרסומים כללו סרטונים, תמונות וקבצי שמע בהם ניתן לראות ולשמע את הנתבע מדבר באריכות ומעיר הערות משפילות ומבזות על גוף התובעת. באחד הפרסומים נשמע הנתבע אומר: "תחילי לעשות דיאטה כפרה ... יאללה תחזרי לעצמך שהיית בגיל 15-16 שהיית נורמלית ... עם סימני מתיחה כאלו, ועוד אחרי זה לפמיניסטיות האלו יש ציפייה לקבל גבר כזה וחתיך, איזה גבר רזה וחתיך יסתכל עליכן בכלל".

התובעת טענה כי התנהלות הנתבע, שנמשכה ממרץ 2021 ועד ליום 7.4.2022 בו ניתן צו מניעה זמני, מהווה "הטרדה מינית" כמשמעותה בחוק הטרדה מינית, התשנ"ח-1998. זאת, הן בשל הפניות האישיות הרבות שביצע הנתבע לתובעת ממספרי טלפון שונים, והן בשל הפרסומים הפומביים הבוטים והמשפילים שפרסם נגדה. לטענת התובעת, אותן הטרדות מתמשכות גרמו לה להתקפי חרדה קשים ואילצו אותה להסתגר בביתה. הנתבע, לעומת זאת, טען כי מעולם לא הטריד את התובעת וכי פרסומיו נועדו לשם העברת ביקורת לגיטימית על תופעת ההשמנה בחברה.

בית המשפט נדרש להכריע בשאלה היכן עובר הגבול בין חופש ביטוי וביקורת עניינית מותרת לבין הטרדה מינית פסולה במרחב הווירטואלי. בית המשפט קבע כי התנהלות הנתבע כלפי התובעת חצתה בבירור את הגבול ומהווה הטרדה מינית אסורה בהתאם לסעיף 3(א)(5) לחוק למניעת הטרדה מינית; סעיף זה אוסר על "פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, המתמקד במיניותו, בנסיבות שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום". בית המשפט ציין כי "מתוך הפרסומים ניכר מיד שאין מדובר בדיון אקדמי הנוגע לתופעת ההשמנה, כי אם בפניות והתייחסויות חוזרות ונשנות הנוגעות לגופה של התובעת כאשה ולאיברי גופה האינטימיים, תוך התייחסות למינה, למיניותה ולשאלת היותה אישה מושכת או לא". נוכח ריבוי הפרסומים המשפילים, היקפם הבלתי סביר ותוכנם הבוטה, בית המשפט לא התקשה להגיע למסקנה שמדובר בהטרדה מינית מובהקת ולא בפרסומים הנעשים בתום לב ומתוך רצון להעביר ביקורת לגיטימית. בית המשפט דחה את טענת הנתבע לפיה עצם מעורבותה ופעילותה של התובעת ברשתות החברתיות מהווה משום הסכמה מצידה לקבל תגובות ביקורתיות מכל סוג שהוא. נקבע כי גם אם ניתן אולי לבקר חלק מהתכנים שמפרסמת התובעת, אין בכך כדי להתיר לנתבע או לכל אדם אחר לבזות ולהשפיל אותה בפומבי באופן החורג בבירור מגדר ביקורת לגיטימית.

הכרעת בית המשפט משקפת התפתחות בשיח המשפטי-פמיניסטי בישראל, והיא מתכתבת עם שיח תיאורטי המתנהל בין שתי גישות מוכרות: גישתה של פרופ' אורית קמיר מציעה להסתמך על ערך כבוד האדם כבסיס להגנה על זכויות נשים, בטענה שהדבר מאפשר התייחסות ישירה לצרכים ולאינטרסים הייחודיים של נשים ללא צורך בהשוואה לגברים. קמיר מדגישה את הצורך בהגנה על זכותן של נשים לאוטונומיה. מנגד ניתן להציג את גישתה של ד"ר נויה רימלט המדגישה את חשיבותו של עקרון השוויון כבסיס למאבק הפמיניסטי, בטענה שההשוואה בין מצבם של נשים למצבם של גברים היא חיונית לחשיפת אי-שוויון מבני ולהבנת מנגנוני ההדרה החברתיים. השיח בין גישות אלו נדון [במאמרה של אורית קמיר](#) "כבוד האדם של הלהט"ב בהקשר התרבותי הישראלי: הצעה פרשנית לחוק יסוק: כבוד האדם וחירותו ולאיסור הטרדה מינית" זכויות הקהילה הגאה בישראל: משפט, נטייה וזהות מגדרית

המקרה המדובר עסק בתובעת, דמות פעילה ברשתות החברתיות, המחזיקה בעשרות אלפי עוקבים ואשר נוהגת לפרסם תכנים בנושא דימוי גוף והשמנה. לטענת התובעת, היא הוטרה באופן שיטתי ומתמשך על ידי הנתבע, אשר מוכר כסובל מהפרעה טורדנית כפייתית ומהפרעות התנהגות שונות

בית המשפט נדרש להכריע בשאלה היכן עובר הגבול בין חופש ביטוי וביקורת עניינית מותרת לבין הטרדה מינית פסולה במרחב הווירטואלי

259 (עית מורגנשטרן, יונתן לושינסקי ואיתי הראל עורכים, 2023). במאמר זה מציגה קמיר תפיסה מורכבת של כבוד האדם, המשלבת בין ההגנה על האוטונומיה האישית לבין ההכרה בצורך בשוויון מהותי. נראה שהגישות העיוניות הנ"ל מקבלות ביטוי בפסק הדין הנוכחי, המדגיש את חשיבות ההגנה על זכות האישה לבחור כיצד להציג את עצמה במרחב הציבורי המקוון, ובה בעת מכיר בזכותה לשוויון בהשתתפות במרחב זה.

התוצאה של פסק הדין היא פסיקת פיצויים בסך 80,000 ₪ ללא הוכחת נזק, בתוספת 10,000 ₪ הוצאות משפט, וכן צו מניעה קבוע האוסר על הנתבע ליצור קשר עם התובעת או לפרסם תכנים המתייחסים אליה.

ראו: ת"א 34899-03-22 פלונית נ' פלוני, מיום 11.08.2024.

שאלה של מעמד: טובת ילדים מול שיקולי ביטחון

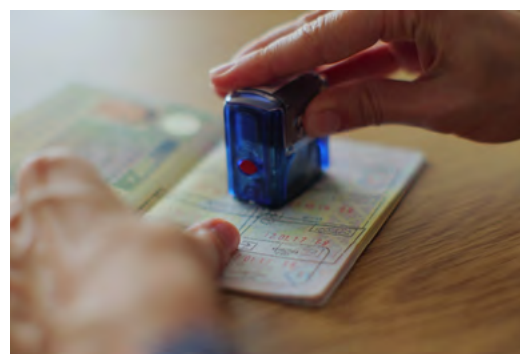
מדובר בפסיקה של בית המשפט העליון מאוגוסט 2024, המשקפת את הצורך באיזון בין טובת ילדי זרים לבין שיקולי ביטחון הציבור, בכל הקשור להסדרת מעמד ההורים בשהייתם בישראל. בית המשפט העליון קבע כי טובת ילדים עשויה לגבור על שיקולי ביטחון בהחלטות הנוגעות למעמד ההורה הזר. פסק הדין מדגיש את המורכבות בהתמודדות המשפטית עם מעמדם של הזרים בישראל, במיוחד על רקע היעדר מדיניות הגירה סדורה.

המערער, ג'ורג קבלאן, אזרח חוף השנהב וגיניאה, נכנס לישראל בשנת 2008. במהלך שהותו הורשע במספר עבירות חמורות, לרבות שוד, הפרות צווים ותקיפת בנות זוג תוך אימים, בגין נגזר דינו לתשעה חודשי מאסר בפועל. אף שמלכתחילה לא היה זכאי לקבלת מעמד בישראל, נישואיו לאזרחית ישראלית והולדת שני ילדיהם המשותפים, אזרחי ישראל, פתחו בפניו אפשרות להסדרת מעמדו. המסגרת הנורמטיבית לכך מעוגנת בסעיף 7 לחוק האזרחות, התשי"ב-1952, המאפשר הענקת אזרחות ישראלית לבן זוג של אזרח ישראלי. יישום ההסדר נעשה באמצעות נוהל בני זוג נשואים הנוהג ברשות האוכלוסין, לפיו יש לבחון את כנות הקשר בין בני הזוג, קיום מרכז חיים בישראל והיעדר מניעה ביטחונית או פלילית להסדרת המעמד.

בקשתו של קבלאן לקבל מעמד של תושב נדחתה על ידי רשות האוכלוסין וההגירה בשל עברו הפלילי. על החלטה מנהלית זו הוגש ערר לבית הדין לעררים לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952. בית הדין דחה את הערר לאחר שהשתכנע כי נשקפת מקבלן סכנה לשלום הציבור. על החלטת בית הדין לעררים הוגש ערעור לבית המשפט המחוזי, בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים. לאחר שגם ערעור זה נדחה מאותו טעם, קבלאן הגיש בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון. בערעור טען כי רשות האוכלוסין וההגירה לא נתנה משקל ראוי לטובת הילדים ולזכות לחיי משפחה, תוך שניכר כי החלטתה התבססה על עברו הפלילי כשיקול בלעדי ולמצער מכריע. מנגד, הרשות טענה כי המסוכנות הנשקפת מקבלאן מצדיקה את דחיית בקשתו, וכי הזכות לחיי משפחה אינה מחייבת מימוש דווקא בישראל.

בית המשפט העליון קיבל את הערעור וקבע כי החלטת רשות האוכלוסין לוקה בפגם מהותי בהתעלמה מטובת הילדים ומהשלכות הפרדת התא המשפחתי. בית המשפט הדגיש כי שיקולים אלו, בצירוף העובדה כי בני הזוג נישאו והקימו משפחה, גוברים על עברו הפלילי של קבלאן, במיוחד לאור פרק הזמן הניכר שחלף מאז סיים לרצות את עונשו בפברואר 2014. לפיכך, בית המשפט ביטל את החלטת רשות האוכלוסין וההגירה שדחתה את בקשת המעמד של קבלאן והורה כי בקשתו תיבחן במסגרת הליך מדורג, כך שבשלב זה יינתן לו רישיון לשיבת ארעי מסוג א/5, ויימשך הטיפול בעניינו בהתאם לנוהל בני זוג נשואים. התוצאה האופרטיבית היא החזרת עניינו של קבלאן לרשות האוכלוסין לצורך בחינה מחודשת, תוך מתן משקל ראוי לטובת הילדים.

גישתה של פרופ' אורית קמיר מציעה להסתמך על ערך כבוד האדם כבסיס להגנה על זכויות נשים, בטענה שהדבר מאפשר התייחסות ישירה לצרכים ולאינטרסים הייחודיים של נשים ללא צורך בהשוואה לגברים

מדובר בפסיקה של בית המשפט העליון מאוגוסט 2024, המשקפת את הצורך באיזון בין טובת ילדי זרים לבין שיקולי ביטחון הציבור, בכל הקשור להסדרת מעמד ההורים בשהייתם בישראל

בית המשפט העליון קבע כי החלטת רשות האוכלוסין לוקה בפגם מהותי בהתעלמה מטובת הילדים ומהשלכות הפרדת התא המשפחתי. בית המשפט הדגיש כי שיקולים אלו, בצירוף העובדה כי בני הזוג נישאו והקימו משפחה, גוברים על עברו הפלילי של קבלאן, במיוחד לאור פרק הזמן הניכר שחלף מאז סיים לרצות את עונשו

בהקשרה של פסיקה זו, מעניין לעיין במאמרם של ברדא יוסף, זילברשץ יפה וגרוס זהבית, "ילדי הזרים בישראל – התנגשות בין גישות אידיאולוגיות בהיעדר מדיניות הגירה סדורה" ספר יעקב נאמן (אהרון ברק ודוד גליקסברג עורכים, 2023), 663. המאמר מדגיש את היעדר חקיקת הגירה סדורה וקוהרנטית. מצב זה יוצר חוסר ודאות משפטית ומאפשר לרשויות לפעול על פי גישות שונות ולא מתואמות. כך מתגבר המתח בכל הנוגע להפרדת הרשויות: מחד, משרד הפנים מאמץ גישה לאומית המבקשת להגביל את שהיית הזרים ולהדיר את ילדיהם. מאידך, ניצבים ארגוני זכויות אדם ואחרים הפועלים להגדלת משקלן של תפיסות ליברליות ולהרחבת ההכרה בזכויות מהגרים. פסק הדין בעניין קבלאן מדגים את הקשיים המתעוררים בהיעדר הסדרה חקיקתית כוללת בסוגיית ההגירה. בית המשפט נאלץ למלא את החלל החקיקתי ולאזן בין זכויות הילדים לאינטרס הציבורי, תוך יצירת תלות בפסיקה שיפוטית. ברדא ועמיתיו מצביעים על הצורך בפתרון מקיף שישלב בין הגנה על הצביון היהודי של המדינה לבין הכרה בזכויות יסוד של הזרים וילדיהם. מדיניות הגירה המעוגנת בחקיקה ראשית תוכל ליצור מנגנוני איזון ברורים בין השיקולים המתחרים ולהגדיר קריטריונים מובנים להכרעה במקרים גבוליים.

ראו: בר"מ 7762/23 פלנית נ' רשות האוכלוסין וההגירה, מיום 14.08.2024.

עוני בישראל 2023

דו"ח ממדי העוני ואי-השוויון של המוסד לביטוח לאומי לשנת 2023 מספק תמונת מצב עצובה של התרחבות העוני בישראל, בעיקר בקרב ילדים. הדו"ח מתבסס על נתונים מנהליים שנאספו במינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי. לפי הדו"ח, שנת 2023 התאפיינה בהאטה משמעותית בצמיחה הכלכלית, עם שיעור צמיחה של 2% בלבד, וזאת בהשפעה ישירה של המלחמה שפרצה בשבעה באוקטובר. עם זאת, נרשמו מגמות חיוביות בשוק העבודה, כולל עלייה בשיעור התעסוקה ובשכר הממוצע במשק. במקביל חל גידול בתשלומי העברה, שביטוי בהעלאת קצבאות הצמודות למדד וקצבאות הנכות בתחילת השנה, וכן בתשלומים מיוחדים שהמוסד שילם כגון מענקי עידוד ומענקים לאוכלוסיות שנפגעו מהמלחמה. למרות הגידול בהוצאה הציבורית לרווחה, שהגיעה ל-16.6% מהתמ"ג, ישראל עדיין מפגרת אחר ממוצע מדינות ה-OECD בתחום ההוצאה החברתית.

מגמות בהכנסות ובעוני:

בשנת 2023 חלה עלייה משמעותית של 3.2% בהכנסה החיצונית נטו לנפש, שיעור גבוה משנת 2022 אך נמוך מהממוצע שנרשם בעשור שקדם למגפת הקורונה. ההכנסה הכלכלית החיצונית לנפש עלתה בשיעור מתון של 1.7%. קו העוני, המוגדר כמחצית מההכנסה החיצונית נטו לנפש, עלה אף הוא ב-3.2% והגיע להכנסה בסך 3,324 שקלים לחודש ליחיד. בשנת 2023 חיו בעוני בישראל 1.98 מיליון נפשות, מתוכם 872 אלף ילדים ו-158 אלף אזרחים ותיקים. תחולת העוני, המודדת את שיעור האוכלוסייה שהכנסתה נמוכה מקו העוני ומותאמת לגודל משק הבית, נותרה כמעט ללא שינוי בשנת 2023, עם ירידה מזערית מ-20.8% ל-20.7% מכלל האוכלוסייה. במקביל נרשם שיפור במדדי עומק העוני וחומרתו, כאשר עומק העוני לפי הכנסה נטו ירד מ-40.3% ל-39.5%, וחומרת העוני פחתה מ-24.4% ל-23.6%.

בשנה זו התחזקה השפעת המדיניות הממשלתית על צמצום העוני בישראל. לפי נתוני הדו"ח, ללא התערבות ממשלתית (כלומר, לפני תשלומי העברה ומיסים), תחולת העוני של נפשות הייתה עומדת על 33.5%, אך בזכות הסיוע הממשלתי היא ירדה ל-20.7%. בקרב משפחות, הסיוע הממשלתי הוביל לירידה בתחולת העוני מ-41.2% ל-20.1%. שיפור זה מיוחס למספר צעדים ממשלתיים: העלאת קצבאות הנכות בשיעור של 9.8% החל מינואר 2023, חלוקת מענקים מיוחדים לאזרחים ותיקים שנפגעו מהמלחמה, הקלות בתנאי הזכאות לדמי אבטלה, ותשלומים נוספים שניתנו בעקבות מלחמת "חרבות ברזל". למרות השיפור, יכולתה של המדיניות הממשלתית בישראל לצמצם

דו"ח ממדי העוני ואי-השוויון של המוסד לביטוח לאומי לשנת 2023 מספק תמונת מצב עצובה של התרחבות העוני בישראל, בעיקר בקרב ילדים

את העוני עדיין נמוכה משמעותית בהשוואה למדינות ה-OECD בעוד שבשראל המדיניות הממשלתית מצליחה לצמצם את תחולת העוני ב-35% בלבד, במדינות ה-OECD ממוצע הצמצום עומד על 58%.

עוני לפי מגזרים:

האוכלוסייה הערבית והאוכלוסייה החרדית מציגות שיעורי עוני גבוהים במיוחד – 38.4% ו-33% בהתאמה, לעומת 14% בקרב יהודים לא-חרדים. בקרב הילדים המצב חמור אף יותר, כאשר כמחצית מהילדים בחברה הערבית והחרדית חיים בעוני. הגורמים העיקריים לעוני בחברה הערבית והחרדית קשורים לשוק העבודה – מיעוט מפרנסים ושכר נמוך, ובחברה החרדית מתווסף גורם משמעותי של מספר ילדים גבוה.

עוני לפי הרכב משפחה וקבוצת גיל:

משפחות עם 4 ילדים ויותר סובלות מתחולת עוני של 41.5%, יותר מכפי שניים ממשפחות עם 1-3 ילדים (17.7%). ילדים מהווים קבוצה פגיעה במיוחד, כשהם מייצגים 44% מהעניים למרות היותם רק 32.5% מהאוכלוסייה. תחולת העוני בקרב אנשים בגיל העבודה (18.2%) ואזרחים ותיקים (12.8%) נמוכה מהממוצע.

עובדים עניים בגיל העבודה העיקרי:

הניתוח מראה קשר הדוק בין תעסוקה לעוני. משפחות שראשיתן מצויים בגיל העבודה (25-64) ואינם עובדים סובלות מתחולת עוני של 64.8% ועומק עוני של 61.4%. אך גם תעסוקה אינה מבטיחה חילוץ מעוני – 22.2% מהמשפחות עם מפרנס אחד ו-8.6% מהמשפחות עם שני מפרנסים חיות בעוני. קיימת שונות משמעותית בתחולת העוני לפי ענפי תעסוקה, מ-33.4% בקרב משקי בית כמעסיקים ועד פחות מ-5% בענפי החשמל, המינהל הציבורי וההייטק.

השוואה בינלאומית:

ישראל מדורגת במקום השני בתחולת העוני לפי הכנסה נטו במדינות ה-OECD, אחרי קוסטה ריקה. תחולת העוני בקרב ילדים בישראל מדאיגה במיוחד, והיא מהגבוהות ב-OECD. המצב בקרב אזרחים בני 65 ומעלה טוב יותר, אך עדיין גבוה בהשוואה בינלאומית. אי-השוויון הכלכלי בישראל גבוה בהשוואה בינלאומית, כפי שנמדד במדד ג'יני להכנסה נטו לנפש. ישראל מדורגת במקום גבוה יחסית באי-שוויון, כאשר רק ארצות הברית, טורקיה, מקסיקו, צ'ילה, קוסטה ריקה וליטא מציגות אי-שוויון גבוה יותר. מדד ג'יני של ישראל גבוה בכ-16% מהממוצע במדינות ה-OECD. מדדים נוספים של אי-שוויון, המבוססים על יחסי הכנסות בין עשירונים וחמישונים, מחזקים את תמונת אי-השוויון הגבוה בישראל. במדד המודד את יחס ההכנסות בין העשירון הראשון לעשירון האמצעי, ישראל מדורגת במקום השני, אחרי קוסטה ריקה, מה שמצביע על אי-שוויון חמור במיוחד בהכנסות בקרב האוכלוסייה.

עוני בקרב מקבלי קצבאות:

קצבאות הביטוח הלאומי ממלאות תפקיד בצמצום העוני, עם יעילות משתנה בין סוגי הקצבאות. קצבת אזרחים ותיקים היא היעילה ביותר בצמצום העוני בקרב מקביליה (64.8%), ואחריה קצבת הנכות (56.2%). לעומת זאת, קצבאות הילדים תורמות רק 6% לצמצום העוני במשפחות עם ילדים. בשנת 2023 חל שיפור משמעותי בתרומת קצבאות הנכות לצמצום העוני, בעקבות העלאה של 9.8% בקצבה. שיעורי העוני הגבוהים ביותר נמצאו בקרב מקבלי הבטחת הכנסה (52%) ומזונות (40%), המשקף את היעילות הנמוכה של קצבאות אלו בצמצום העוני. בקרב מקבלי קצבת נכות כללית וקצבת ילדים, תחולת העוני עומדת על כ-20%-21%. מקבלי קצבת נפגעי עבודה ותגמולי נפגעי איבה מציגים את תחולת העוני הנמוכה ביותר, כ-4% בלבד.

פריסה גיאוגרפית של העוני:

ניתוח הפריסה הגיאוגרפית של העוני בישראל מראה פערים משמעותיים בין המחוזות. מחוזות ירושלים, הצפון והדרום מציגים תחולת עוני גבוהה מהממוצע (36.2%, 22.5% ו-22.6% בהתאמה), בעוד שבמחוזות המרכז ותל אביב תחולת העוני

לפי נתוני הדו"ח, ללא התערבות

ממשלתית (כלומר, לפני תשלומי

העברה ומיסים), תחולת העוני הייתה

עומדת על 33.5%, אך בזכות הסיוע

הממשלתי היא ירדה ל-20.7%

הניתוח מראה קשר הדוק בין

תעסוקה לעוני. משפחות שראשיתן

מצויים בגיל העבודה (25-64) ואינם

עובדים סובלות מתחולת עוני של

64.8% ועומק עוני של 61.4%

ישראל מדורגת במקום השני בתחולת

העוני לפי הכנסה נטו במדינות

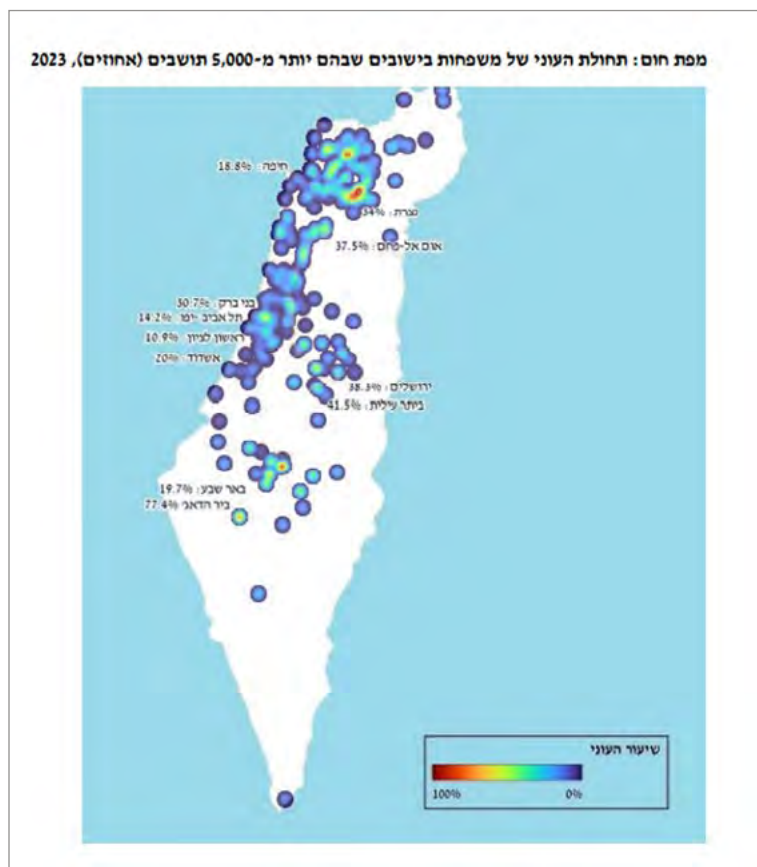
ה-OECD. תחולת העוני בקרב ילדים

בישראל מדאיגה במיוחד, והיא

מהגבוהות ב-OECD

נמוכה משמעותית (13.8% ו-15.1%). בבחינת יישובים עם מעל 80,000 תושבים, מודיעין עילית מובילה בתחולת העוני (48.3%), ואחריה ירושלים (38.3%). הפערים הגיאוגרפיים בעוני משקפים במידה רבה את הרכב האוכלוסייה, כאשר יישובים עם ריכוז גבוה של אוכלוסייה ערבית או חרדית מציגים שיעורי עוני גבוהים במיוחד. נציג:

ניתוח הפריסה הגיאוגרפית של העוני בישראל מראה פערים משמעותיים בין המחוזות. מחוזות ירושלים, הצפון והדרום מציגים תחולת עוני גבוהה מהממוצע (36.2%, 22.5% ו-22.6% בהתאמה), בעוד שבמחוזות המרכז ותל אביב תחולת העוני נמוכה משמעותית (13.8% ו-15.1%)

המפה מתארת את תחולת העוני של משפחות ביישובים עם יותר מ-5,000 תושבים בישראל בשנת 2023, תוך הצגת הבדלים אזוריים משמעותיים. בצפון הארץ שיעורי העוני גבוהים במיוחד ומגיעים עד 37.5%. גם באזור ירושלים נרשמים שיעורי עוני גבוהים, לדוגמה בביתר עילית, שם תחולת העוני עומדת על 41.5%. לעומת זאת, במרכז הארץ, ובפרט בתל אביב וסביבתה, שיעורי העוני נמוכים בהרבה. המפה ממחישה את הפערים הגיאוגרפיים בתחולת העוני בישראל, תוך ריכוזים בולטים של עוני באזורים פריפריאליים וביישובים המאופיינים באוכלוסיות מוחלשות.

מגמות באי-שוויון בהכנסות:

מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסות מראה ירידה בין שנת 2022 לשנת 2023: ירידה של 1.5% בהכנסה נטו ו-0.7% בהכנסה הכלכלית. בהשוואה ל-2019, טרום הקורונה, המדד נמוך ב-1.5% בהכנסה נטו ודומה בהכנסה הכלכלית. ניתוח השינויים בהכנסות לפי עשירונים מראה עלייה כמעט בכל העשירונים, עם עלייה בולטת של 10.1% בעשירון התחתון. תופעה ייחודית שנצפית מאז היציאה ממשבר הקורונה היא הגידול המשמעותי בהכנסה הכלכלית דווקא בעשירונים הנמוכים, בניגוד למגמה ההיסטורית בה אוכלוסיות חלשות מתקשות יותר להתאושש ממשברים. בבחינת ההכנסה נטו, העלייה הייתה הדרגתית ופוחתת מ-10% בעשירון התחתון ועד 0.8% בעשירון העליון, מה שתרם לירידה באי-השוויון.

ראוי להשוות לדו"ח העוני של שנת 2022. בשנת 2022 נרשמה ירידה בתחולת העוני בקרב אזרחים ותיקים, מ-15% ל-12.7%, הודות להעלאת קצבאות השלמת ההכנסה ושינויים בזכאות. מגמה זו, שהשתקפה גם בשנת 2023 עם הרחבת הקצבאות

בשנת 2022 נרשמה ירידה בתחולת העוני בקרב אזרחים ותיקים, מ-15% ל-12.7%, הודות להעלאת קצבאות השלמת ההכנסה ושינויים בזכאות. מגמה זו, שהשתקפה גם בשנת 2023 עם הרחבת הקצבאות לאזרחים ותיקים בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", מדגישה את החשיבות של תמיכה ממוקדת בקבוצות פגיעות

לאזרחים ותיקים בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", מדגישה את החשיבות של תמיכה ממוקדת בקבוצות פגיעות. גם בשנת 2022 נצפתה החרפה בעומק העוני ובחומרתו, במיוחד בקרב ילדים, שם תחולת העוני עמדה על 28.2%. דוח 2023 מתאר שיפור קל בתחום זה, אך עדיין מצבם של ילדים עניים נותר מדאיג מאוד, במיוחד בקרב החברה הערבית ובקרב החברה החרדית. שנת 2022 התאפיינה גם בעלייה בהכנסה הכלכלית, שגדלה בשיעור ריאלי גבוה יותר מההכנסה נטו, תוצאה של חזרת אוכלוסיות לשוק העבודה לאחר משבר הקורונה. מגמה זו ניכרת גם בדוח 2023, עם עלייה נוספת בשיעורי התעסוקה ושיפור בשכר הממוצע. יחד עם זאת, הפערים הכלכליים נשארו בעינים, כאשר החברה הערבית והחרדית ממשיכות להתמודד עם תחולת עוני גבוהה במיוחד – 39% ו-33.7% בשנת 2022, מגמות דומות לאלו שנצפו גם בשנת 2023.

בהשוואה בינלאומית, דו"ח 2022 הראה שישראל נותרה בין המדינות הסובלות מתחולת העוני הגבוהה ביותר בקרב מדינות ה-OECD בעיקר בקרב ילדים. דוח 2023 מאשר את התמשכותה של מגמה זו, אך מדגיש שיפור יחסי בהוצאה הציבורית לרווחה, שגדלה מ-15.8% מהתמ"ג בשנת 2022 ל-16.6% בשנת 2023. שינוי זה, יחד עם הגדלת הקצבאות ותשלומי ההעברה, תורם להפחתה מסוימת בתחולת העוני ולשיפור באי-השוויון, אך עדיין מותיר את ישראל מאחור ביחס לממוצע המדינות המפותחות.

דו"ח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות – 2023

מפתחות לחוסן בשרשראות אספקה

סכסוכים בינלאומיים, אירועי מזג אוויר קיצוניים ומתחים גיאופוליטיים, המאפיינים את העולם בעת הזו, יוצרים איום על יציבותן של שרשראות אספקה עולמיות לשינוע סחורות ושירותים, ולכן גם על היציבות הכלכלית העולמית. על הרקע הזה, ארגון ה-OECD פרסם במרץ 2024 דו"ח מקיף המציע כלים שונים להתמודדות עם האתגר. הדוח מגדיר "חוסן בשרשרת אספקה" כיכולת של המערכת לשוב לפעילות תקינה לאחר שיבוש, ומציע ארבעה כלי מפתח למדיניות אפקטיבית בתחום.

הכלי הראשון שמציע הדו"ח עוסק ביכולת של ממשלות לצפות סיכונים ולהבין את טיבם של השיבושים הפוטנציאליים בשרשראות האספקה. במסגרת זו, הדו"ח יוצר הבחנה בין חמישה סוגי שיבושים עיקריים: (א) אסונות טבע (כגון רעידות אדמה וצונאמי); (ב) תאונות (כמו שריפות והתנגשויות); (ג) זעזועים מכוונים (כגון מלחמות ופעולות טרור); (ד) משברים בינלאומיים בעלי אפקט הדבקה (דוגמת מגפת הקורונה); ו-(ה) מתחים גיאופוליטיים מתמשכים. חשיבותו של זיהוי וסיווג מוקדם של סיכונים אלה מודגמת באמצעות המקרה של תקרית תעלת סואץ ממרץ 2021, בה תאונה של ספינה יחידה גרמה לשתוק משמעותי של הסחר הימי העולמי והמחיש את פגיעותן של שרשראות אספקה גלובליות. בהמשך, הדוח מציע מספר המלצות אופרטיביות לצורך יישום הכלי הראשון: פיתוח אסטרטגיות ייעודיות לניהול כל סוג סיכון; הקמת מערכת התרעה מוקדמת; יצירת שיתופי פעולה הדוקים בין כלל הגורמים במערכת, ושימוש שיטתי בנתונים לצורך ניטור רציף של שרשראות האספקה. כמו כן, הדוח מדגיש את הצורך בפיתוח מתודולוגיות מדויקות לזיהוי נקודות הזמן שבהן נדרשת התערבות הממשלה.

הכלי השני שמציע הדו"ח מתמקד במזעור החשיפה לזעזועים באמצעות כלי מדיניות מקומיים. בהקשר זה, הדו"ח מדגיש כי מדינות אינן חייבות לבחור בין הגנה מפני סיכונים לבין צמיחה כלכלית, וכי ניתן להשיג את שתי המטרות במקביל באמצעות השקעה נכונה ותכנון ארוך טווח. במסגרת זו, הדוח ממליץ על שלושה תחומי פעולה מרכזיים: הראשון עוסק בהשקעה בתשתיות פיזיות ודיגיטליות, השני עוסק בהטמעת גמישות במסגרות רגולטוריות, והשלישי עוסק בחיזוק תהליכי הרכש הציבורי. בתחום התשתיות, הדוח מדגיש את הצורך בהשקעה בתשתיות קריטיות כמו נמלים ושדות תעופה, לצד פיתוח תשתיות דיגיטליות המאפשרות תיאום יעיל של שרשראות

סכסוכים בינלאומיים, אירועי מזג אוויר קיצוניים ומתחים גיאופוליטיים, המאפיינים את העולם בעת הזו, יוצרים איום על יציבותן של שרשראות אספקה עולמיות לשינוע סחורות ושירותים, ולכן גם על היציבות הכלכלית העולמית

אספקה גלובליות. הדוח מביא כדוגמה לעניין זה את מתקפת הסייבר על נמל נגויה ביפן ביולי 2023, שהשביתה את פעילות הנמל והמחישה את הקשר ההדוק בין שני סוגי התשתיות.

בתחום הרגולציה, הדו"ח ממליץ על פיתוח מנגנונים גמישים שיאפשרו התאמה מהירה של דרישות רגולטוריות בעתות משבר, תוך שמירה על סטנדרטים בסיסיים של בטיחות ואיכות. בהקשר זה, הדו"ח מציינ את מדד ה- (Index Restrictiveness Trade Services) STRI, אשר פותח על ידי ה-OECD במטרה לעזור למדינות להעריך את מצב התשתיות והרגולציה שלהן. מדד זה בוחן את רמת המגבלות הרגולטוריות בתחומים קריטיים כמו תחבורה, לוגיסטיקה ושירותים דיגיטליים. בהקשר זה, ניתן לראות כי הנתונים האחרונים משנת 2023 הצביעו על בעיות משמעותיות בעיקר בתחום התחבורה, אשר מאופייין במגבלות על השקעות זרות בחברות תחבורה מקומיות, בהגבלות תחרות בנקודות מפתח כמו נמלים ושדות תעופה וכן בחסמים בירוקרטיים במכס. במקביל, הדוח מדגיש את החשיבות של חיזוק תהליכי הרכש הציבורי בזמני משבר, תוך שהוא מציינ את ניסיון העבר ממשבר הקורונה, אשר לימד כי תחרות בין מדינות על משאבים מוגבלים עלולה להוביל להעלאת מחירים דרמטית ולמחסור במוצרים חיוניים. לכן, הדוח ממליץ לפתח מראש נהלי חירום לרכש ציבורי, להכין הסכמי מסגרת עם ספקים שיופעלו בשעת חירום, וליצור שיתופי פעולה בין מדינות בתחום הרכש, כפי שנעשה, למשל, ברכש המשותף של חיסוני הקורונה באיחוד האירופי.

הכלי השלישי שמוצע בדו"ח מתמקד בחשיבות ההשקעה בשותפויות בין המגזר הציבורי לפרטי למען המטרה של חיזוק עמידות שרשראות האספקה. בהקשר זה, הדו"ח מדגיש כי בעוד הממשלות מספקות את המסגרת הרגולטורית, המגזר הפרטי מחזיק בידע ובתובנות קריטיות על תפקודן של שרשראות האספקה, ולכן, שילוב זה מחייב בניית מערכת המבוססת על אמון הדדי ושיתוף מידע שוטף, אשר תאפשר לחברות להתגונן טוב יותר מפני שיבושים חמורים, ותסייע לממשלות לעצב מדיניות המותאמת למציאות המורכבת של שרשראות האספקה הגלובליות.

הדו"ח מציע שורה של צעדים מעשיים. כך, על הממשלות לתמוך בפיתוח אסטרטגיות ניהול סיכונים ברמת החברה הבודדת, תוך הכרה בכך שעל החברות לאזן בין השלכות כלכליות של שיבושים לבין עלויות הפחתת הסיכונים. בנוסף, יש להקים ולתחזק מסגרות קבועות לשיתוף פעולה ציבורי-פרטי עוד לפני התרחשות משברים. במקביל, הדו"ח מציע מודל חדשני של "ועידות מוכנות", המאפשרות לבעלי העניין השונים – ממשלה, תעשייה ורשויות מקומיות, לתכנן יחד את המענה למשברים עתידיים עוד לפני התרחשותם. לבסוף, הדוח מדגיש את הצורך בגישה מתואמת לניהול מלאי, במיוחד במוצרים חיוניים. בהקשר זה, הדוח עומד על הצורך באיזון בין היעילות הכלכלית של שיטת ה"בדיק בזמן" (Just-In-Time), שבה חברות ממזערות את המלאים שהן מחזיקות, לבין הצורך בהחזקת מלאי ביטחון שיאפשר התמודדות עם משברים בלתי צפויים. הדוח מביא את משבר הקורונה כדוגמה ומדגיש כי ניסיון העבר מלמד שתאיאום כזה הוא חיוני למניעת מחסור במוצרים קריטיים.

כלי חשוב שמציע הדו"ח מתמקד בחיזוק שיתוף הפעולה הבינלאומי תוך שמירה על שווקים פתוחים. הדו"ח מדגיש כי עמידותן של שרשראות אספקה גלובליות מחייבת תיאום ושיתוף פעולה ברמה הבינלאומית, שכן שרשראות אלה אינן פועלות בוואקום, אלא על רקע מערכת של כללים ותקנות סחר בינלאומיים. לפיכך, כאשר מדינות פועלות באופן חד-צדדי, למשל על ידי הטלת הגבלות יצוא פתאומיות או חסמי סחר בלתי צפויים, הדבר עלול להוביל לתגובת שרשרת: מדינות אחרות עשויות להגיב באותו אופן, מה שמוביל למלחמות סחר ולמדיניות של העדפת תוצרת מקומית על פני יבוא (פרוטקציוניזם). תגובות אלה עלולות לפגוע בזרימה החופשית של סחורות וחומרי גלם ולהחליש את האמון במערכת הסחר העולמית.

על כן, הדו"ח מציע מספר מנגנונים לחיזוק המסגרת הבינלאומית. הדוח מדגיש את חשיבות השקיפות בסחר הבינלאומי. שקיפות זו באה לידי ביטוי במספר אופנים:

בתחום הרגולציה, הדו"ח ממליץ על פיתוח מנגנונים גמישים שיאפשרו התאמה מהירה של דרישות רגולטוריות בעתות משבר, תוך שמירה על סטנדרטים בסיסיים של בטיחות ואיכות

הדו"ח מדגיש כי בעוד הממשלות מספקות את המסגרת הרגולטורית, המגזר הפרטי מחזיק בידע ובתובנות קריטיות על תפקודן של שרשראות האספקה, ולכן, שילוב זה מחייב בניית מערכת המבוססת על אמון הדדי ושיתוף מידע שוטף

כלי חשוב שמציע הדו"ח מתמקד בחיזוק שיתוף הפעולה הבינלאומי תוך שמירה על שווקים פתוחים. הדו"ח מדגיש כי עמידותן של שרשראות אספקה גלובליות מחייבת תיאום ושיתוף פעולה ברמה הבינלאומית, שכן שרשראות אלה אינן פועלות בוואקום

**אחד הכלים המרכזיים המוצעים הוא
"חלון סחר יחיד" (Single Window),
המהווה פלטפורמה דיגיטלית המרכזת
במקום אחד את כל הדרישות
הרגולטוריות ביחס לסחר בינלאומי**

מדינות נדרשות ליידע באופן מיידי את שותפות הסחר שלהן על כל שינוי במדיניות הסחר, במיוחד בעת משבר; לשתף מידע על מצב המלאים שלהן; ולדווח על מגבלות או תקנות חדשות. בהקשר זה, הדוח מציין את מסד הנתונים AMIS (מערכת מידע לשווקים חקלאיים) כדוגמה למנגנון שקיפות מוצלח. מערכת זו, אשר הוקמה לאחר משבר מחירי המזון של 2007–2008, מרכזת מידע על מוצרים חקלאיים חיוניים ובכך מסייעת למנוע משברים הנובעים מהצטיידות יתר של מדינות (כפי שקרה בתחילת משבר הקורונה) או מהטלת מגבלות יצוא פתאומיות.

הדו"ח מוסיף וקורא לחיזוק שיתוף הפעולה הרגולטורי הבינלאומי. משמעות הדבר היא שמדינות צריכות לעבוד יחד כדי להתאים את החוקים והתקנות שלהן בתחום הסחר. למשל, אם כל מדינה דורשת תקנים שונים למוצר מסוים, הדבר מקשה מאוד על יצרנים ומייקרים את המוצר. לעומת זאת, כאשר מדינות מאמצות תקנים דומים או מכירות בתקנים של מדינות אחרות, הדבר מפשט משמעותית את הסחר הבינלאומי ומוריד עלויות. דוגמה מעשית לשיתוף פעולה בינלאומי מוצלח בהקשר זה היא ההסכם החדש שנחתם בנובמבר 2023 בין 14 מדינות במסגרת הכלכלית של הודו-פסיפיק (IPEF), אשר הקים שלושה גופים מרכזיים: מועצת שרשרת האספקה, האחראית על תיאום מדיניות בין המדינות; רשת תגובה למשברים, המאפשרת פעולה מהירה ומתואמת בעת חירום; ומועצת ייעוץ לזכויות עבודה, המבטיחה שחיזוק שרשראות האספקה לא יבוא על חשבון זכויות העובדים.

הדו"ח מדגיש את חשיבות הדיגיטציה בתהליכי סחר. אחד הכלים המרכזיים המוצעים הוא "חלון סחר יחיד" (Single Window), המהווה פלטפורמה דיגיטלית המרכזת במקום אחד את כל הדרישות הרגולטוריות ביחס לסחר בינלאומי. מטרתו של חלון סחר יחיד היא לאפשר ליבואן להגיש הכל דרך פלטפורמה אחת, מבלי שהוא יצטרך להגיש טפסים שונים למכס, למשרד הבריאות, למשרד החקלאות ולגופים נוספים. הדוח מדגיש כי כלי זה מקל לא רק על הסוחרים, אלא גם מאפשר לרשויות לעבוד בצורה יעילה יותר ולזהות בעיות אספקה בצורה מהירה יותר.

**הדו"ח מבקש לשקף את האתגרים
המשפטיים והרגולטוריים העומדים
בפני שרשראות אספקה גלובליות**

לסיכום: הדו"ח מבקש לשקף את האתגרים המשפטיים והרגולטוריים העומדים בפני שרשראות אספקה גלובליות. המלצותיו מספקות מסגרת מעשית להתמודדות עם אתגרים אלו, תוך איזון בין הצורך בגמישות תפעולית לבין החשיבות של ודאות משפטית. זאת ועוד, הדוח מדגיש כי חוסן שרשראות אספקה אינו מושג רק באמצעות פעולות של חברות בודדות או מדינות יחידות, אלא דורש שיתוף פעולה הדוק בין כל השחקנים בזירה הגלובלית.

לדו"ח ראו: [OECD, Keys to Resilient Supply Chains: Increasing Supply Chain Resilience: OECD Policy Toolkit \(Mars 2024\)](#)

מחקרים חדשים בכתב העת מחקרי רגולציה

חופש הביטוי במוסדות להשכלה גבוהה בעת מלחמה

מחקר חדש של פרופ' הדרה בר-מור וד"ר לילך ליטור בוחן האופן שבו מלחמת חרבות ברזל השפיעה על יציבות חופש הביטוי במוסדות להשכלה הגבוהה בישראל. תפקידם הטבעי של מוסדות אלה הוא לשמש זירות לחילופי רעיונות חופשיים. במהלך המלחמה, המוסדות האקדמיים נחשפו לצורך להתמודד עם ביטויים שנתפסו כבעלי אופי פוגעני וחייבו אותם להגדיר מחדש את מרחב חופש הביטוי בתחומיהם. המלחמה העלתה לדיון ציבורי אירועים שהעידו על צמצום היקף הזכות לחופש ביטוי במוסדות האקדמיים, כגון השעיית מרצים והרחקת סטודנטים בעקבות התבטאויות שנויות במחלוקת. מציאות זו מעלה צורך ברגולציה מוסדרת להגנה על חופש הביטוי ושמירת גבולותיו הראויים.

בעתות משבר ביטחוני או חברתי נוצר מתח בין חופש הביטוי לבין אינטרסים לאומיים, ביטחוניים וחברתיים, המצריכים אסדרה מיידית וקביעת כללים מנחים שיבטיחו את איזון הערכים השונים. החופש האקדמי וחופש הביטוי הם עקרונות יסוד במוסדות ההשכלה הגבוהה. בעוד שחופש הביטוי מאפשר את הבעת הדעות המגוונות, החופש האקדמי מבטיח את חירות המחקר וההוראה. עם זאת, כותבות המאמר מצינות את היעדר האסדרה השיטתית בנושא, המתבטאת בהעדר התייחסות מספקת בתקנוני המשמעת של המוסדות להשכלה גבוהה לגבולות חופש הביטוי. לרוב, תקנונים אלו מגדירים התנהגויות אסורות, אך אינם מספקים כלים להתמודד עם ביטויים מעוררי מחלוקת או פוגעניים.

מוסדות ההשכלה הגבוהה, כגופים דו-מהותיים, נדרשים לשמור על שיח מכבד וערכי שוויון. המאמר בוחן את תפקידה של הרגולציה בהקשר זה, תוך הבחנה בין רגולציה מדינתית לבין רגולציה מוסדית-עצמית. הכותבות מציגות גישות שונות לעניין הרגולציה. הן דוחות את הגישה הליברטאריאנית, הדוגלת בחופש ביטוי מוחלט ומתעלמת מהמחלוקות בין ביטויים לגיטימיים לבין ביטויים פוגעניים או בלתי חוקיים. במקום זאת, הן מציעות להעדיף את הגישה המגבילה את חופש הביטוי במקרים מסוימים, כדי לשמור על ערכים חברתיים וביטחוניים.

המאמר סוקר מקרי בוחן בהם התעוררו מחלוקות סביב התבטאויות של אנשי סגל וסטודנטים, כגון פיטורי עובדים בשל התבטאויות שקשורות לאירועים ביטחוניים, השעיית מרצים שהביעו עמדות שנוי במחלוקת, והרחקת סטודנטים מהמוסד האקדמי בעקבות התבטאויות שנחשבו לפוגעניות כלפי יחידים או קבוצות אחרות בקמפוס. מקרים אלו מדגישים את הצורך בקביעת גבולות ברורים לחופש הביטוי תוך שמירה על האיזון בין עקרון חופש הביטוי לבין מניעת פגיעות חמורות בקהילה האקדמית ובציבור הרחב.

המאמר מציע מודל רגולציה שיבסס את חופש הביטוי כנקודת מוצא, ויגביל אותו במקרים חריגים בלבד. המודל המוצע כולל רגולציה עצמית באמצעות קוד אתי ותקנון משמעת עצמאי בכל מוסד אקדמי. המודל מבחין בין ביטויים במרחב המוסדי ומחוצה לו, ובין ביטויים שפוגעים ביחידים או קבוצות במרחב האקדמי, ומציע חסינות לביטויים שנעשים במסגרת מחקר אקדמי, תוך שימת דגש על חומרת הביטוי, במיוחד אם הוא מגיע מאנשים בתפקידי מפתח במוסדות.

לסיכום, המאמר מדגיש את החשיבות של שמירה על חופש הביטוי והחופש האקדמי כעקרונות יסוד, לצד הצורך בהגדרת גבולות ברורים לשם מניעת ביטויים פוגעניים. המאמר קורא לפיתוח רגולציה עצמית בכל מוסד אקדמי ורגולציה מדינתית שתספק מסגרת כללית שתחזק את הרגולציה העצמית ותקדם הסדרה מקצועית של הסוגייה.

מחקר חדש של פרופ' הדרה בר-

מור וד"ר לילך ליטור בוחן את האופן

שבו מלחמת חרבות ברזל השפיעה

על יציבות חופש הביטוי במוסדות

להשכלה הגבוהה בישראל

מוסדות ההשכלה הגבוהה, כגופים

דו-מהותיים, נדרשים לשמור על שיח

מכבד וערכי שוויון. המאמר בוחן את

תפקידה של הרגולציה בהקשר זה,

תוך הבחנה בין רגולציה מדינתית לבין

רגולציה מוסדית-עצמית

מעגלי תנועה או צומת מרומזר? לקחים ממשבר הקורונה

מאמר חדש פרי עטם של ד"ר דליה שיליאן והראל זיו עוסק בהשלכות המשפטיות והכלכליות של מגפת הקורונה על התקשרויות חוזיות בשוק הצרכני בישראל. המאמר מתייחס להמלצות הצוות הבין משרדי בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד ארז קמיניץ, שחובר במטרה למצוא פתרונות גישור למתח החוזי בין עוסקים וצרכנים אגב הקושי לבצע התחייבויות בעת משבר (ראו: "המלצות הצוות הבין משרדי לבחינת השפעת הקורונה על חוזים", 07.07.2020). <https://www.gov.il/he/pages/corona-contracts-report> המאמר מנתח את דרכי הפעולה שהומלצו על ידי הרשות להגנת הצרכן ולסחר הוגן במסגרת השתתפותה בצוות ה"ל, במטרה להקל על הצדדים המתקשרים ולצמצם את העומס המשפטי.

מגפת הקורונה הציבה בפני השוק המקומי אתגרים חסרי תקדים, תוך שחשפה את הפערים במערכות המשפטיות והרגולטוריות בהתמודדות עם משברים גלובליים. המאמר בוחן את האתגרים שנוצרו בעקבות הצורך להפעיל פתרונות גמישים, הנדרשים במצבים של חוסר ודאות חמור, ומציג את הדרך בה ניתן להתמודד עם האתגרים המשפטיים שהציבה המגפה. עם התפשטות המגפה, עלו חששות כבדים בנוגע להשלכות של אי קיום התחייבויות חוזיות. החוקים הקיימים בנוגע לסיכול חוזים במקרים של "כוח עליון" לא תמיד ברורים, וההגבלות שגררה המגפה בדמות סגרים, הפסקת פעילות עסקית והגבלות על תחומי צריכה רבים, כגון תיירות, גני ילדים, אירועים, מופעים ועוד, יצרו מציאות שבה קשה מאוד לקיים הסכמים. הבעיה המרכזית נגעה לניהול התחייבויות חוזיות בתחומים שדרשו ניהול תשלומים או שירותים שלא יכלו לצאת לפועל עקב הגבלות בריאותיות וכלכליות. המגבלות העלו צורך בהענקת פתרון משפטי שיאפשר גם לצרכנים וגם לעוסקים בשוק להתמודד עם התחייבויותיהם, מבלי להעמיס על מערכת המשפט, אשר הייתה צפויה להתקל בעומס כבד.

לאור העומס הצפוי במערכת המשפטית, הרשות להגנת הצרכן ולסחר הוגן פעלה להציע פתרונות גמישים וולונטריים. במקום להסתמך על הליכים משפטיים, אשר היו עשויים להאריך את זמן פתרון הסכסוכים, הוצעו מנגנונים שיאפשרו לגשר בין הצרכנים לבין העוסקים. פתרונות אלו כללו, בין היתר, דחיית מועדים, פיצויים מותאמים והחזרות כספיות, הכל תוך שמירה על איזון בין הצרכים השונים של הצדדים. המאמר מציין כי שיתוף פעולה וגישור בין הצדדים השונים יכול למנוע עימותים משפטיים ארוכים ומורכבים, ולהציע פתרונות יעילים יותר תוך שמירה על יציבות השוק.

המאמר מציע ניתוח תיאורטי של דינמיקת הסכסוכים בשוק הצרכני באמצעות מודל "משחק האולטימטום". המודל מצביע על כך שבמצבים של חוסר ודאות, כאשר כל צד נמצא מחד במצב של אי ודאות לגבי צעדיו של הצד השני, ומאידך תלוי בהם, מערכת המשפט לא תמיד מהווה את הפתרון האופטימלי. במקרים כאלה, פתרונות וולונטריים עשויים להיות חלופה יעילה יותר, שכן הם מאפשרים לצדדים להגיע להסכמות תוך שמירה על האינטרסים של כולם, מבלי להיגרר לעימותים משפטיים ארוכים ויקרים. המאמר מציע כי במצבים של חוסר יציבות, כדאי לפנות לפתרונות שמספקים גמישות ויכולת הסתגלות גבוהה יותר, על פני הליכים משפטיים קפדניים וסטנדרטיים. מטרת הפתרונות הוולונטריים היא ליצור מסגרת שתאפשר את המשך קיום החוזים. לכן, הושם דגש על כך שעלות היציאה מהחווה והתנאים להמשיכו יהיו מאוזנים כך שהצדדים לא יהיו כבולים לקיום החווה ומנגד שיהיה להם כדאי להתקרב להסכמה. במסגרת זו, הניתוח התיאורטי במאמר בוחן לא רק תגמולים כספיים כגורמים שעשויים לקרב או להרחיק צדדים מהסכמה, אלא גם תובנות מכלכלה התנהגותית כגון תחושות הוגנות, הדדיות שלילית, אפקט הזכאות ועוד.

המאמר מבצע הבחנה מעמיקה וחשובה בין סוגי השווקים השונים שנפגעו מהמגפה, תוך כדי שהוא מציין את השוני המשמעותי בין שוק החתונות לשוק גני הילדים, ומהם האתגרים המשפטיים והמעשיים שנלוו לכך. הבחנה זו מתמקדת בעיקר בהבדלים בסוגי ההתקשרויות החוזיות, המשמעות הכלכלית של כל שוק, וההשלכות של פתרונות וולונטריים במציאות של חוסר ודאות.

מאמר חדש פרי עטם של ד"ר דליה שיליאן והראל זיו עוסק בהשלכות המשפטיות והכלכליות של מגפת הקורונה על התקשרויות חוזיות בשוק הצרכני בישראל

המאמר מציע ניתוח תיאורטי של דינמיקת הסכסוכים בשוק הצרכני באמצעות מודל "משחק האולטימטום". המודל מצביע על כך שבמצבים של חוסר ודאות, כאשר כל צד נמצא מחד במצב של אי ודאות לגבי צעדיו של הצד השני, ומאידך תלוי בהם, מערכת המשפט לא תמיד מהווה את הפתרון האופטימלי. במקרים כאלה, פתרונות וולונטריים עשויים להיות חלופה יעילה יותר, שכן הם מאפשרים לצדדים להגיע להסכמות תוך שמירה על האינטרסים של כולם, מבלי להיגרר לעימותים משפטיים ארוכים ויקרים

אופיו של שוק החתונות הוא כזה שבו ההתקשרויות הן חד פעמיות, וכוללות לרוב שירותים הניתנים בתאריכים קבועים. סוג זה של התקשרויות מאופיין בכך שהן מוגבלות בזמן ונעשות במסגרת אירוע ספציפי שלא ניתן לדחות בקלות. התוצאה היא שמצבים של חוסר וודאות יצרו קונפליקטים חוזיים בין ספקי השירות לבין הזוגות המתכננים את החתונה. הפתרונות שהוצעו לשוק זה כללו בין היתר הפחתת עלות היציאה מהחופה עבור הזוגות, דחיית תאריכים ופריסת תשלומים מחדש. גמישות זו, שבה הצדדים יכולים להידבר ולמצוא פתרון שיביא לתוצאה משביעת רצון תוך שמירה על האינטרסים של שני הצדדים, התאימה להיבט החד פעמי של ההתקשרויות. לעומת זאת, העובדה שמדובר בעסקה חד פעמית במסגרתה הצדדים אינם מחויבים זה לזה לאחריה, פגעה לדעת הכותבים בהשגת הסכמה רחבה יותר.

בניגוד לכך, בשוק גני הילדים, שבו ההתקשרויות הן ארוכות טווח יותר ומבוססות על קשרים מתמשכים בין ההורים לבין המוסדות החינוכיים, הקונפליקטים המשפטיים הם מורכבים יותר. ההתקשרות בתחום זה כוללת התחייבויות הדדיות בין שני הצדדים – הגן וההורים. הכספים שההורים משלמים עבור חינוך הילדים הם חודשיים, ובנוסף לכך ההתקשרות מבוססת על היבטים רגשיים וקהילתיים. המשמעות היא שההורים תלויים באופן ישיר בשירותי החינוך שמספקים הגנים, והם מעוניינים בשימור קשריהם עם המוסדות החינוכיים לטווח ארוך. האתגר המשפטי והמעשי בשוק זה הוא מציאת פתרונות שיאפשרו המשך פעילותם של הגנים מבלי לפגוע בצרכים של ההורים והילדים. עבור ההורים, עצם קיום השירותים החינוכיים היה חיוני להבטחת המשך השגרה בחיי הילדים, והם היו זקוקים לתמיכה רגולטורית בקיום הסדר שיאפשר להם להמשיך לשלוח את ילדיהם לגן מבלי לשאת באופן בלעדי בסיכון לסגר. על הגנים עמדו קשיים כלכליים עצומים, במיוחד לאור עלויות התפעול הנדרשות על מנת להקפיד על כל ההנחיות הבריאותיות. הפתרונות שנמצאו לשוק זה כללו מתווה מוסכם לחלוקה של עלויות הסגר, פריסת תשלומים מחדש, אפשרות להחזר חלקי של כספים, דחיית תשלומים לעתיד ושימור הקשר השוטף עם ההורים. פתרונות אלו חייבו איזון בין שמירה על זכויותיהם של כל הצדדים – הגן, ההורים והילדים, ובין הצורך במענה גמיש שמסוגל להתמודד עם אי הודאות הרבה. העובדה ששוק הגנים כולל היבטים קהילתיים ומחויבות לטווח ארוך בין הצדדים, היה בה לסייע לקרב את הצדדים להסכמה.

בסופו של דבר, הבחנה זו בין שני השווקים מצביעה על האתגרים השונים שמציב כל שוק בהתמודדות עם מגבלות הקורונה, ועל הצורך במציאת פתרונות מותאמים למאפיינים השונים של השווקים. בעיה אחת אינה בהכרח דומה לאחרת, ויש צורך לפתח מנגנונים וולונטריים שיכולים להקל על הצדדים תוך שמירה על האיזון בין הצרכים השונים שלהם במערכת ההתקשרויות. המאמר מבקש להדגים כי ניתן להגיע לאסדרה בשווקים על ידי סיפוק מסגרת כללית להגעה להסכמות, תוך תמיכה וליווי של הרגולטור ומבלי שכל אחד מהפרטים בסכסוך יצטרך לפנות לצדק פרטני בבית המשפט. המאמר מוצא כי עצם התערבות הרגולטור והקשר הישיר שנוצר עם הצדדים תרמה רבות להרגעת הרוחות ולסיכוי להגיע להסכמה.

המאמר מסכם את עיקרי המלצות הצוות הבין משרדי, ומדגיש את היתרונות של פתרונות וולונטריים בהשוואה להסדרים משפטיים פורמליים. המלצות אלו מצביעות על כך שפתרונות וולונטריים שגובשו במהלך המשבר עשויים להניב תוצאות טובות יותר גם לאחר שהמשבר יעבור. המאמר ממליץ להמשיך ולהטמיע פתרונות גמישים גם בשנים שלאחר המשבר, כך שיביאו להפחתת סכסוכים, יאפשרו הסתגלות לשווקים משתנים ויתרמו ליציבות הכלכלה המקומית.

המאמר מציע אנלוגיה בין חוזים ופתרונות וולונטריים במצבי חוסר ודאות לבין מבנה של צמתים מרומזרים ומעגלי תנועה. בעוד שצומת מרומזר מספק כללים ברורים וסטנדרטיים, אך נוקשים ודומה במהותו לחופה, המעגל מציע פתרון גמיש שמאפשר לכל הנהגים לפעול בצורה זהירה ומכבדת את האינטרסים של הצדדים השונים, ודומה במהותו לפתרון וולונטרי. ממצאים מעידים כי למעגלי תנועה יש יכולת להפחית את

**המאמר מציע אנלוגיה בין חוזים
ופתרונות וולונטריים במצבי חוסר
ודאות לבין מבנה של צמתים
מרומזרים ומעגלי תנועה. בעוד שצומת
מרומזר מספק כללים ברורים, אך
נוקשים ודומה במהותו לחופה, המעגל
מציע פתרון גמיש שמאפשר לכל
הנהגים לפעול בצורה זהירה ומכבדת
את האינטרסים של הצדדים השונים**

מספר התאונות וחומרתן ביחס לצומת מרומזרת, ובכך מהווים פתרון אפקטיבי יותר במצבים שבהם יש צורך בהתחשבות הדדית וביכולת להסתגל במהירות לשינויים. המאמר מציע כי פתרונות וולונטריים יכולים להוות את אותו "מעגל", פתרון גמיש יותר שמכבד את כלל הצדדים במציאות משתנה. הפתרון הוולונטרי, בדומה למעגל תנועה, מאותת לשני הצדדים שלאף אחד אין זכות קדימה ידועה מראש, אלא שיש לתת משקל לנסיבות, יסוד התנהגותי שמביא לנכונות גדולה יותר להתפשר.

לסיכום, המאמר מציע גישה חדשה לניהול סיכונים חוזיים במציאות של חוסר ודאות, תוך הצגת פתרונות וולונטריים כאופציה ברת קיימא להקל על הצדדים המתקשרים ולהפחית את הצורך בהליכים משפטיים ממושכים. פתרונות אלו, אשר נבדקו בהצלחה במהלך המשבר, יכולים להוות שינוי פרדיגמטי בנוגע לאופן ההתמודדות עם סכסוכים חוזיים בעתות של חוסר יציבות עולמית.

הליכי יישוב סכסוכים כתנאי להגשת תביעה בעתות משבר

במאמרו "הליכי יישוב סכסוכים חלופיים – כתנאי הכרחי בטרם פנייה לבתי המשפט – בעתות משבר ומלחמה" מציג ד"ר גדעון פישור סוגיה דחופה במערכת המשפט בישראל, והיא בעיית העומס בבתי המשפט שהשפעותיה מוחרפות בעתות משבר אזורי ולאומי, כמו משבר הקורונה או מלחמת חרבות ברזל. במאמר מובאת הצעת חוק בניסוחו של הכותב, שמטרתה לפתור את בעיית העומס. לפי ההצעה, יש לנסות פתרונות חלופיים ליישוב סכסוכים בין הצדדים, שלא דרך פניה לבתי המשפט, כגון בפניה לבוררות או גישור, תוך שימת דגש על היעילות, הגמישות והיתרונות בחסכון במשאבים.

ההצעה מחייבת צדדים מסוכסכים לפנות לדרכי יישוב סכסוכים חלופיות, וזאת לפני שהם מגישים תביעות לבית המשפט, שעה שמדובר בזמנים של משברים לאומיים. דרישה זו נועדה להפחית את העומס על מערכת המשפט, המתמודדת לעיתים קרובות עם עיכובים ושיבושים בעתות משבר עקב תקנות חירום המונעות התכנסויות לדיון, זימונים לשירות מילואים לבעלי הדין ומגבלות לוגיסטיות כמו דחיה וביטול דיונים. באמצעות הכנסת הליך ראשוני ליישוב סכסוכים, ההצעה מבקשת ליעל את ההליכים המשפטיים, ולהבטיח שבתי המשפט יוכלו להתמקד במקרים הדורשים התערבות שיפוטית מידית.

ההצעה כוללת מספר מרכיבים: ראשית, החובה לנסות הליכי יישוב סכסוכים חלופיים, כתנאי לפנייה לערכאות משפטיות. בעלי דין חייבים להגיש תצהיר, המפרט ניסיונות אמיתיים מצידם לפתור מחלוקות באמצעות החלופות. על התצהיר להיות חתום על ידי המגשר או המומחה שניסה ליישב את הסכסוך. שנית, ההצעה אינה חלה על תחומים כמו: דיני משפחה, דיני עבודה ועתירות לבג"ץ. בנוסף, ההצעה כוללת מנגנון בקרה ומדידה, לפי דוחות שנתיים שיעריכו את יעילות החוק בהפחתת העומס. ההצעה הופכת את סדר הדברים הקיים, כמעין "משפך הפוך" שעה שכיום מרבית הליכי יישוב הסכסוכים מתרחשים עקב הנחייה או המלצת בית המשפט בהליך שכבר מתנהל. באמצעות החלופות ניתן יהיה למנוע מראש עומס על בתי המשפט ולקדם טיפול בסכסוך בזמן סביר, בניגוד להליכים בבתי המשפט העשויים להימשך שנים וכתוצאה מכך לפגוע בצדדים, במשק או בסקטור מסוים.

הצעת הכותב מכירה במתח הפוטנציאלי שבין החובה לנקוט בהליכי יישוב סכסוכים חלופיים לבין החופש של המתדיינים לגשת לבתי משפט, וממסגרת זאת כחלופה הכרחית בזמן חירום. עם זאת, שילוב של חובת הפניה להליכים חלופיים במהלך משברים עשוי לזרז אימוץ רחב של מנגנונים אלה גם בזמנים רגילים ובנוסף לטפח מערכת משפטית מודרנית ויעילה.

המאמר מציב את הצעת החוק לא רק כפתרון ספציפי וזמני למשבר, אלא גם כמתווה לשיפור ולרפורמה משפטית מתמשכת. אימוץ החלופות עשוי להוביל להפחתת העומס

במאמרו "הליכי יישוב סכסוכים

חלופיים – כתנאי הכרחי בטרם

פנייה לבתי המשפט – בעתות משבר

ומלחמה" מציג ד"ר גדעון פישור סוגיה

דחופה במערכת המשפט בישראל,

وهיא בעיית העומס בבתי המשפט

שהשפעותיה מוחרפות בעתות משבר

אזורי ולאומי, כמו משבר הקורונה או

מלחמת חרבות ברזל

בבתי המשפט גם בעת משבר וגם בעת שגרה. הדבר יבטיח טיפול מיטבי בעשרות אלפי התיקים להם בית המשפט אינו מספק מענה הולם. בנוסף, על ידי מינוף הליכי יישוב סכסוכים חלופיים, מערכת המשפט של ישראל תוכל להסתגל למצבי חירום לאומיים ולאתגרים השוטפים של המערכת המשפטית בכללותה, תוך סלילת הדרך לשיפורים ארוכי טווח בגישה למשפט.

פינת הוידאוקאסטים

- ד"ר לילך לוריא בשיחה על מחקרה "רגולציה של יחסי עבודה בעת מלחמה" - [לצפייה](#)
- פרופ' טל מלר, ד"ר רג'דה אלנאבולסי ועו"ד מירי ברנשטיין בשיחה על מחקרן "נשים ערביות המצויות בחובות כפויים עקב אלימות כלכלית – המלצות להטמעת חשיבה מגדרית בהליכי חדלות פרעון" - [לצפייה](#)
- ד"ר דליה שיליאן והראל זיו בשיחה על מחקרם "מעגלי תנועה או צומת מרומזר? - הסדרים בעת משבר ולקחים ממשבר הקורונה" - [לצפייה](#)
- פרופ' הדרה בר-מור וד"ר לילך ליטור בשיחה על מחקרן "רגולציה של חופש ביטוי במוסדות להשכלה גבוהה בעתות לחימה" - [לצפייה](#)
- עו"ד גדעון פישר בשיחה על מחקרו "יישוב סכסוכים בעתות מלחמה" - [לצפייה](#)
- עו"ד דוק' ליאור פרנק בשיחה על מחקרו: "על שאלות של סדרי דין וזכויות צדדים בהליכים משפטיים בדיני תחרות" - [לצפייה](#)

